De stad in de wereld
De wereld in de stad

G4

Manifest

De stad in de wereld
De wereld in de stad

G4

Manifest

21 december 2001

Amsterdam
Rotterdam
Den Haag
Utrecht

1 Samen, sterk, solidair

Het gaat beter én het gaat slechter met de G4. Beter dan bij aanvang van het Grotestedenbeleid en de stedelijke vernieuwing voor mogelijk had kunnen worden gehouden. Slechter omdat voorspoed problemen aan de oppervlakte heeft gebracht of heeft verscherpt. In de G4 concentreert zich een belangrijk deel van de grootstedelijke problematiek in Nederland.

De G4 balanceren tussen perspectieven en problemen. De balans moet de komende jaren definitief de juiste kant opslaan. Sleutelwoord hierbij is het versterken van het organiserend vermogen. Door een overheid die zich verantwoordelijk voelt en verantwoordelijkheid neemt. Van beleidsvorming tot beleidsverantwoording. Door een overheid die, daar waar mogelijk, op ooghoogte staat met andere sterke partners in de netwerksamenleving.

De overheid heeft in de afgelopen jaren op alle schaalniveaus aanzetten gepleegd om het organiserend vermogen te versterken. Hierop voortbouwend zijn volgende stappen nodig. In dit Manifest besluiten de gemeentebesturen van Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht daarom hun onderlinge samenwerking te intensiveren. Het gaat ons hierbij om: samen, sterk en solidair.

Onze samenwerking staat in het teken van de globalisering. Globalisering is geen vergezicht, maar een realiteit die consequenties heeft voor Nederland en de G4. Een realiteit die vraagt om het verstevigen van het internationale profiel en om het versterken van functionele samenhangen en (beïnvloedings)relaties op het niveau van de Deltametropool, zijn vleugels en de stadsgewesten. Met als doel: een 'stad in de wereld' te worden. Een realiteit ook die vraagt om antwoorden op sociaal-culturele processen die zich ten gevolge van globalisering binnen onze stedelijke samenleving voltrekken. Met als doel: de 'wereld in de stad' te benutten.

De stad in de wereld, de wereld in de stad. Dat is onze dubbele opgave waarvan de vraagstukken steeds sterker met elkaar verweven raken en van elkaar afhankelijk worden.
Een dubbele opgave ook, die ons voor keuzen stelt. Deze keuzen hebben wij samengevat in tien proposities (hoofdstuk 2). Deze proposities vormen ónze inhoudelijke en bestuurlijke marsroute, en zijn tevens bedoeld als uitnodiging aan het Rijk – en andere sterke maatschappelijke partners – om tegen het licht van de komende regeringsperiode een gezamenlijke inzet te formuleren voor een internationaal georiënteerde Deltametropool, met een hooggekwalificeerde arbeidsmarkt, een internationaal concurrerend kennisaanbod en een grote sociale, etnische en culturele diversiteit. Vervolgens schetsen wij hoe wij ons organiserend vermogen hierop willen afstemmen (hoofdstuk 3). Voor een nadere onderbouwing van onze positie in het proces van globalisering alsmede de proposities verwijzen wij naar deel II van dit Manifest (hoofdstukken 4, 5 en 6).

De G4 willen samen met de rijksoverheid investeren in een sterke, internationaal georiënteerde Deltametropool. Kort samengevat komt onze dubbele opgave hier op neer:

G4

De stad in de wereld

fysieke investeringen voor het versterken van de internationale concurrentiekracht van de Deltametropool

- De reistijden in de Deltametropool halveren door realisatie van Deltanet.
- De internationale concurrentiekracht van de Deltametropool versterken door te investeren in de mainports en de sleutelprojecten Amsterdam Zuidas, Rotterdam Centraal, Den Haag Hoog Hage en Utrecht Stationsgebied.
- Voldoende ruimte maken voor kwaliteit in wonen, werken en recreëren binnen de Deltametropool.
- Een krachtige impuls geven aan vernieuwing van verouderde stedelijke gebieden.
- De 'Deltametropool' op glas: alle burgers en bedrijven aansluiten op breedband.

De wereld in de stad

een aanvalsplan voor een sociaal en cultureel sterke Deltametropool

- Midden- en hogere inkomensgroepen behouden en terugwinnen met investeringen in nieuwe woonmilieus en voorzieningen.
- De emancipatiefunctie van de stad versterken met investeringen in effectief onderwijs, inburgering en werk en activering.
- De kenniseconomie versterken door het stimuleren van het gebruik en de ontwikkeling van kennis.
- Investeren in het (internationale) culturele profiel van de Deltametropool.
- Bescherming en zorg bieden door het krachtig voortzetten van de strijd tegen criminaliteit, waaronder een stevige aanpak van de jeugdcriminaliteit en verbetering van de maatschappelijke opvang van met name de dak-en thuislozen en verslaafden.

Om deze dubbele opgave effectief te kunnen uitvoeren is het volgende nodig:

Partnerschap

- Betrokkenheid van bewoners, instellingen en bedrijven bij zowel de uitwerking alsook de uitvoering van ideeën en plannen;
- Bestuurlijke samenwerking op het niveau van de Deltametropool, de vleugels daarvan en van de vier grootstedelijke regio's.
- Samenwerking tussen Rijk en steden in een voortzetting van het Grotestedenbeleid, gericht op samenhang, resultaat en een gezamenlijke financiële impuls in de ontwikkeling van de steden.

Resultaatgericht maatwerk

- Een creatieve ketensamenwerking van overheden, instellingen en bedrijven, die hun sectorale grenzen overstijgen.
- Een intensieve sluitende (individuele) aanpak van sociale vraagstukken.

Een sterke stedelijke regierol

- Meer bevoegdheden, ontkokerde budgetten en samenwerkingsgeld om aanvullend op de partnerrol adequaat te kunnen sturen op (samenhang in) het stedelijke beleid.
- Een aanpak die is gericht op richting en ruimte geven, resultaten boeken en rekenschap afleggen.

Inzet extra rijksgeld

Voor de realisatie van de dubbele opgave is naast de inzet van financiële middelen van de steden een investeringsimpuls van het Rijk noodzakelijk. Zoals uit de hierna volgende proposities blijkt, zijn voor verschillende van onze voorstellen de benodigde bedragen vrij nauwkeurig geraamd, voor andere onderdelen is volstaan met een indicatie die de komende maanden verder zal worden uitgewerkt.

De burgemeester van Amsterdam, M.J. Cohen
De burgemeester van Rotterdam, I.W. Opstelten
De burgemeester van Den Haag, W.J. Deetman
De burgemeester van Utrecht, A.H. Brouwer-Korf

21 december 2001

Inhoud

1 Samen, sterk, solidair 2

2 De dubbele opgave: proposities 6

2.1 De stad in de wereld 8
2.1.1 Het halveren van de reistijden door Deltanet 8
2.1.2 Het versterken van de internationale concurrentiepositie 8
2.1.3 Ruimte maken voor kwaliteit in wonen, werken en recreëren 9
2.1.4 Het vernieuwen van de verouderde stedelijke gebieden 10
2.1.5 De Deltametropool op 'glas' 11

2.2 De wereld in de stad
2.2.1 Midden- en hogere inkomensgroepen behouden en terugwinnen 11
2.2.2 Perspectieven voor en benutten van persoonlijke ontwikkeling 12
2.2.3 Het versterken van de kenniseconomie 12
2.2.4 Het versterken van cultuur als magneet voor de stad 13
2.2.5 Het bieden van bescherming 14

3 Organiserend vermogen 16

4 Onderbouwing

4 Globaliseren, lokaliseren 20
5 De stad in de wereld 26

5.1 Het halveren van de reistijden door Deltanet 28
5.2 Het versterken van de internationale concurrentiepositie 33
5.3 Ruimte maken voor kwaliteit in wonen, werken en recreëren 34
5.4 Het vernieuwen van verouderde stedelijke gebieden 37
5.5 De Deltametropool op 'glas' 38

6 De wereld in de stad 40
6.1 Sociale en culturele transformaties 41
6.1.1 Migratie 41
6.1.2 Sociale opgave vanuit de economische ontwikkeling 44
6.1.3 De sociale keerzijde van de metropolitane dynamiek 46
6.1.4 Cultuur als motor van de stedelijke samenleving 48

6.2 Een gezamenlijk aanvalsplan voor een sociaal en cultureel sterke Deltametropool 50
6.2.1 Pilaar 1: midden- en hogere inkomensgroepen behouden en terugwinnen 51
6.2.2 Pilaar 2: perspectieven voor en benutten van persoonlijke ontwikkeling 53
6.2.3 Pilaar 3: het versterken van de kenniseconomie 55
6.2.4 Pilaar 4: het versterken van cultuur als magneet voor de stad 56
6.2.5 Pilaar 5: het bieden van bescherming en zorg 56

6.3 De fundamenten onder het aanvalsplan 57

Manifest

Het halveren van de reistijden door Deltanet
Het versterken van de internationale concurrentiepositie
Ruimte maken voor kwaliteit in wonen, werken en recreëren
Het vernieuwen van de verouderde stedelijke gebieden
'De Deltametropool op glas'
de stad in de wereld
fysieke investeringen voor het versterken van de internationale concurrentiekracht van de Deltametropool
een aanvalsplan voor een sociaal en cultureel sterke Deltametropool
de wereld in de stad
Midden- en hogere inkomensgroepen behouden en terugwinnen
Perspectieven voor en benutten van persoonlijke ontwikkeling
Het versterken van de kenniseconomie
Het versterken van cultuur als magneet voor de stad
Het bieden van bescherming en zorg

2 De dubbele opgave: proposities

‘De stad in de wereld, de wereld in de stad’ is meer dan een omkering van woorden. Het is een formulering die duidt op de processen die zich ten gevolge van de globalisering zowel rondom onze steden als binnen onze stedelijke samenleving voltrekken. En die tevens richting geeft aan de opgaven waarvoor wij ons als gemeentebesturen van de G4 samen sterk en solidair voelen.
In ‘de stad in de wereld, de wereld in de stad’ vinden wij onze gemeenschappelijke uitdaging; een stad in de wereld te worden én de wereld in de stad te benutten.

De G4 nemen binnen Nederland een bijzondere positie in. Een positie die zowel positief als negatief uitvalt (zie hoofdstuk 4). Zo blijkt onder meer dat een zeer groot deel van alle Grotestedenproblemen zich in de G4 concentreert, terwijl tegelijkertijd de G4 dé opwerk- en emancipatiefabriek voor geheel Nederland zijn. Zo behoren de G4
– gemeten naar groei in toegevoegde waarde per vierkante kilometer – tot de toplocaties van Nederland, terwijl tegelijkertijd de leefsituatie van sommige groepen in de G4 ten opzichte van Nederland verslechtert. Zo hebben de G4 een grote aantrekkingskracht op (inter)nationale bedrijven, terwijl vervolgens de werknemers met midden- en hogere inkomens grotendeels buiten de G4 gaan wonen.

Het zijn deze en vele andere tegenstellingen die de G4 die bijzondere positie binnen Nederland geven. Tegenstellingen die de G4 ook weer onderling doen verschillen. Echter, wat ons als G4 bindt is sterker dan wat ons onderscheidt. Met tien proposities geven wij concreet invulling aan een gemeenschappelijke koers. Samen met het Rijk willen wij vervolgens bepalen wie welke beleidsruimte neemt of biedt, welke resultaten moeten worden geboekt en hoe wij rekenschap zullen afleggen. In navolging van de wijze waarop het Sociaal en Cultureel Planbureau in de rijksverkenningen voor toekomstig beleid (Bedreven en gedreven) de rol en taak van de overheid definieert.

De proposities vormen onze inhoudelijke en bestuurlijke marsroute. Wij hebben ons hierop de afgelopen maanden geprepareerd. En wij staan klaar om de proposities samen met het Rijk de komende tijd uit te werken tot concrete investeringsprogramma’s voor de ‘stad in de wereld’ en een aanvalsplan voor de ‘wereld in de stad’. Wij verwachten met deze tien proposities hieraan een zowel constructieve als inspirerende bijdrage te leveren.

2.1 De stad in de wereld

De vier grote steden, die qua aard en functie verschillen, willen bijdragen aan de ontwikkeling van de Randstad tot een internationaal concurrerende Deltametropool. Dat willen wij bereiken door de unieke kwaliteiten van de Deltametropool – stedelijke diversiteit, metropolitane functies en het blauw-groene deltakarakter – in samenhang te versterken en de complementariteit en kwaliteit van de steden te vergroten.

Wij willen hiertoe investeren in de bereikbaarheid van de Deltametropool, het rendement van investeringen in de mainports en de sleutelprojecten verhogen, ruimte bieden aan nieuwe ruimtelijk-economische ontwikkelingen, voortgaan met het vernieuwen van de verouderde stadsdelen en alle bewoners en instellingen laten aansluiten op één telecomnetwerk voor de gehele Deltametropool. De gemeenschappelijke regeling voor de Randstadoverheden en het landsdelig convenant die momenteel in voorbereiding zijn, achten wij hiervoor een geëigende bestuurlijke samenwerkingsvorm.

2.1.1 Het halveren van de reistijden door Deltanet

De Randstad moet uitgroeien tot een samenhangende Deltametropool, waarbinnen de belangrijkste bestemmingen binnen drie kwartier tot een uur bereikbaar zijn. Een doelstelling die neerkomt op een halvering van de huidige reistijden.

Om dit te verwezenlijken achten wij de realisatie van Deltanet noodzakelijk: een samenhangend netwerk van openbaar vervoer, hoofdwegen en overstappunten dat de G4 en hun omgeving samen met het kustgebied en het Groene Hart verbindt. In het bijzonder gaat het ons om het verhogen van de snelheid, frequentie en betrouwbaarheid van het (regionale) openbaar vervoer door verdubbeling van het spoor tussen de G4 en verbetering van de capaciteit van het wegenstelsel via beprijzen, benutten en bouwen van ontbrekende schakels. Wij stellen voor de realisatie van Deltanet in handen te leggen van een publiek-publieke uitvoeringsorganisatie, die zal worden bestuurd door de belangrijkste overheden in de Deltametropool en het Rijk. Op termijn kunnen zich hierbij private ondernemingen aansluiten.

Voor de realisatie van Deltanet zijn tot ongeveer 2020 investeringen van ruim 30 miljard euro nodig. De voor de vier Kaderwetgebieden benodigde 'GDU+ gelden' (gebundelde doeluitkering van het Rijk voor lokale en regionale infrastructurele projecten van minder dan 500 miljoen gulden) bedragen tot 2020 circa 11 miljard euro, hetgeen een verdubbeling ten opzichte van het huidige budget voor lokale en regionale infrastructuur betekent. Wij zijn bereid hier zelf een substantiële bijdrage aan te leveren. Voor de eerstkomende jaren zullen de investeringen gericht zijn op het bestekklaar maken van projecten, het treffen van benuttings- en inpassingsmaatregelen en de start van de beoogde spoorverdubbeling.

2.1.2 Het versterken van de internationale concurrentiepositie

Amsterdam en Rotterdam ontlenen hun internationale profiel in belangrijke mate aan de mainports Schiphol en de haven en de daarmee verbonden economische

activiteiten. Den Haag heeft de status verworven van internationale stad van bestuur, recht en vrede. Utrecht is de belangrijkste 'railport' van het land, met bijbehorende diensten. Ter versterking van het internationale profiel zullen wij een gezamenlijke economische structuurschets opstellen en willen wij onverminderd investeren in de positie en ontwikkeling van de mainports.
Wij gaan ervan uit dat de breed gedragen planologische kernbeslissing over de Tweede Maasvlakte (inclusief die over de aanleg van 750 ha natuur) nu snel gevolgd wordt door een financieel commitment van elk der partijen, zodat de uitvoering mogelijk wordt. Voorts pleiten wij voor een bundeling van de goederenstromen via de mainports in plaats van een sterke uitbouw van de regionale vervoerknooppunten.

Wat Schiphol betreft hechten wij zeer aan de in de planologische kernbeslissing gemaakte afspraken over de beheerste groei en aan de afspraken om de luchthaven bereikbaar te houden en te streven naar een aandeel van het openbaar vervoer van veertig procent.

Als vervolg op de investeringen in de hogesnelheidslijn zetten wij ons in voor een spoedige realisatie van de nieuwe sleutelprojecten Amsterdam Zuidas, Rotterdam Centraal, Den Haag Hoog Hage en Utrecht Stationsgebied. Hier zullen hoogwaardige, multimodale knooppunten van internationaal tot en met lokaal openbaar vervoer en toplocaties voor wonen, werken en voorzieningen op integrale wijze ontwikkeld worden. Wij zijn bereid hier zelf een substantiële bijdrage aan te leveren en wensen met het Rijk afspraken te maken over additionele middelen. Wij achten daarvoor een rijksbijdrage van één miljard euro noodzakelijk. Ons streven is om bij de ingebruikname van de HSL een eerste grote stap voorwaarts te maken.

Wij stellen het op prijs dat voor de twintig centra en de zes toplocaties van de Deltametropool een vrijstelling van het vrijwaringsbeleid (vrijhouden van een zone langs infrastructuur van circa 75 meter) gaat gelden. Wij dringen er echter op aan dat ook in overige regelgeving geen onnodige belemmeringen worden opgeworpen en dat wij in staat zullen worden gesteld om een lokale afweging te maken tussen enerzijds de milieuaspecten geluid, lucht en externe veiligheid en anderzijds doelstellingen op het gebied van multifunctionaliteit, leefbaarheid, bereikbaarheid en intensief ruimtegebruik.

2.1.3 Ruimte maken voor kwaliteit in wonen, werken en recreëren

Wij ondersteunen het beleidsvoornemen uit de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening, om de verstedelijking te concentreren op en aan de binnenring van de Deltametropool. Dit biedt ons inziens de beste voorwaarden om de unieke kwaliteiten van de Deltametropool te versterken en, in samenhang, ruimte te bieden voor nieuwe ontwikkelingen. Ook met de hoofdlijnen van de overige in de PKB deel 3 genoemde beleidslijnen stemmen wij in. Wij vragen echter extra aandacht voor de uitvoering van bepaalde ons inziens strategische onderdelen.

Met het oog daarop bepleiten wij enkele stimuleringsprogramma's aan de hand waarvan nadere afspraken met het Rijk en derden kunnen worden gemaakt. Ten eerste zetten wij ons in voor een hoge stedenbouwkundige en ecologische kwaliteit in de grote stedelijke uitleggebieden. Ten tweede bepleiten wij een versnelde aanleg van recreatieve groene en blauwe ruimtes in en om onze steden, waarbij wij een actieve participatie van het Rijk alsmede additionele middelen van circa 1,45 miljard euro voor de periode tot 2015 noodzakelijk achten. Ten derde schatten wij de ruimtebehoefte voor bedrijvigheid hoger in dan het Rijk. Wij bepleiten daarom een zoektocht naar aanvullende locaties in of nabij de Deltametropool. Tevens leggen wij prioriteit bij de herstructurering van bestaande bedrijventerreinen, waarvoor wij additionele middelen van circa 1,3 miljard euro voor de periode tot 2015 noodzakelijk achten. Bijzondere aandacht verdient in dit verband het transformatieproces van de economie in de Zuidvleugel. Tot slot bepleiten wij de herstructurering van de glastuinbouw, met zowel oog voor behoud van de centrumfunctie van deze bedrijfssector als voor gedeeltelijke verplaatsing ten gunste van ruimte voor wonen en andere bedrijvigheid.

2.1.4 Het vernieuwen van de verouderde stedelijke gebieden

Gemiddeld veertig procent van de verstedelijkingsopgave vindt, conform afspraken met het Rijk, tot 2010 plaats in bestaand stedelijk gebied. Het gaat hier om grootschalige en complexe stedelijke vernieuwings- en transformatieopgaven, waarbij de nadruk ligt op intensiveren, differentiëren en het combineren van stedelijke functies. Voor ogen staat ons een variëteit aan stedelijke woon- en werkmilieus, die de concurrentie aan kunnen met gebieden die in en rondom onze steden reeds hun aantrekkingskracht hebben bewezen.
Mede dankzij het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (verder: ISV) is de stedelijke vernieuwing in de afgelopen jaren goed op gang gekomen. Wij gaan ervan uit dat deze inhaalslag tot na 2010 zal voortduren. Wij verwachten dat het Rijk bij de verdeling van de tweede tranche van het ISV meer rekening houdt met het achterblijvend investeringspotentieel van te transformeren gebieden in onze gemeenten. En dat bij deze verdeling de door ons berekende investeringsbehoefte voor de periode 2004-2015 van 3,9 miljard euro gehonoreerd wordt.
Wij zullen hier zelf een substantiële bijdrage aan leveren. Tevens bepleiten wij de spoedige totstandkoming van het Sector Instituut Woningcorporaties (zoals aangekondigd in de concept-Woonwet) met het oog op de noodzakelijke inzet van gelden vanuit de corporaties.

Met het oog op de grootschalige transformatie in onze steden zal de planvorming moeten worden voortgezet. Wij doelen op de herstructurering van stadsdelen waarvan de oorspronkelijke functies aan het verdwijnen zijn, zoals bijvoorbeeld de IJ-oevers, Waalhaven Oost- en Zuidzijde, Binckhorst en Lage Weide.
Door omvorming van deze gebieden kan een kwalitatief en kwantitatief grote toevoeging aan de stad plaatsvinden. Wij achten het van belang dat onze initiatieven en die van derden door het Rijk worden onderschreven en dat perspectief

wordt geboden op additionele rijksmiddelen, naast onze eigen middelen. Immers, in dergelijke gebieden gaan de kosten voor de baat uit. Wij ramen de benodigde rijksbijdrage tot 2015 op circa 1,16 miljard euro. Onze gedachten gaan hierbij uit naar de inzet van nog niet bestede locatiegebonden subsidies, aan verhoging van rijksmiddelen voor investeringen in de ruimtelijke capaciteit en aan het mogelijk maken van verevening van grondexploitaties, zonodig in regionaal verband.

2.1.5 De Deltametropool op 'glas'

Nederland behoort tot de wereldtop op het gebied van de informatie- en communicatietechnologie, mede dankzij de reeds aanwezige infrastructuur en de penetratiegraad ervan. Deze positie zal behouden moeten worden door de laatste schakel in het telecommunicatienetwerk aan te leggen, en wel tussen eindgebruikers (burgers, bedrijven en instellingen) en dienstverleners, kennisinstituten en overheid. Aansluiting van alle burgers, bedrijven en instellingen op 'breedband' geeft een krachtige impuls aan de internationale concurrentiepositie van de Deltametropool en biedt tal van nieuwe mogelijkheden voor dienstverlening op het gebied van zorg, onderwijs, veiligheid en overheidsdiensten. Wij nemen het initiatief om de Deltametropool op glas te krijgen vanuit de overtuiging dat op het gebied van de telecommunicatie breedband de technologie van de toekomst is, ook gelet op landen waar reeds tot dergelijke publieke investeringen is overgegaan. Wij nodigen het Rijk uit om programmatisch en financieel te participeren in dit initiatief.

2.2 De wereld in de stad

De kracht van de Deltametropool drijft op de inzet van de internationaal georiënteerde bewoners, bedrijven en instellingen. In de Deltametropool wonen circa vijf miljoen mensen van zo'n honderdenzestig nationaliteiten. De migratiestroom van en naar de stad is groot en voedt de transformatie van de steden naar een grote sociale, etnische en culturele diversiteit. Die stelt ons voor een enorme integratieopgave. De G4 willen hun inwoners in staat stellen om zich – in de voortdurend veranderende omgeving van de grote stad - persoonlijk te ontplooien, zodat zij een bijdrage kunnen leveren aan de verdere internationalisering en de diversiteit van de Deltametropool.

In de Deltametropool is meer dan de helft van de Nederlandse ondernemingen gevestigd en bijna driekwart van de Nederlandse vestigingen van buitenlandse bedrijven. Nieuwe economische clusters dienen zich aan. Het volledig benutten van de economische potentie van de Deltametropool vraagt meer en nieuwe kwaliteiten en vaardigheden van onze beroepsbevolking. De G4 zien zich uiteraard ook met de keerzijde van de grootstedelijke dynamiek geconfronteerd, in de vorm van grote groepen gemarginaliseerden, gevoelens van onveiligheid onder de bevolking en onevenredige gezondheidsrisico's voor stadsbewoners in achterstandsgebieden. Wij komen tot het voorstel om een gezamenlijk aanvalsplan van de G4 en het Rijk te maken, gericht op de sociaal-culturele structuurversterking van de vier grote steden.

Voor de realisatie hiervan is een forse extra impuls noodzakelijk.Voor de komende kabinetsperiode ramen wij deze op circa 1 miljard euro. Sommige onderdelen

daarvan zijn inmiddels van een preciezere raming voorzien (die hieronder worden genoemd), voor andere onderdelen is een nadere analyse noodzakelijk. De kernpunten van dat aanvalsplan zijn: behoud en terugwinnen van midden- en hogere inkomensgroepen (2.2.1), perspectieven bieden voor en benutten van persoonlijke ontwikkeling (2.2.2), het versterken van de kenniseconomie (2.2.3), het versterken van cultuur als magneet van de stad (2.2.4) en het bieden van bescherming (2.2.5). Hierbij hoort ook een krachtige inzet van de G4 en het Rijk om de moeilijk vervulbare vacatures in het onderwijs en de zorg te doen vervullen.

2.2.1 Midden- en hogere inkomensgroepen behouden en terugwinnen

Ter versterking van de koopkracht, het voorzieningenniveau, de stedelijke arbeidsmarkt en de sociale stabiliteit in onze stedelijke samenleving, willen wij de voorwaarden scheppen waaronder midden- en hogere inkomensgroepen terug willen keren naar of behouden blijven voor de G4. Om dit te bewerkstelligen is een meervoudige benadering noodzakelijk, gericht op het ontwikkelen van concurrerende woonmilieus in combinatie met aantrekkelijke grootstedelijke voorzieningen én praktische dienstverlening gericht op de middengroepen.

In onze stedelijke vernieuwings- en transformatieopgave leggen wij de prioriteit bij de woonvoorkeuren van de midden- en hogere inkomensgroepen, waarbij wij zullen aansluiten bij de toenemende vraag naar grootstedelijk wonen. Onze inzet en de te verwachten inzet van het Rijk zijn reeds in propositie 2.1.4 benoemd. Voor de realisatie van voorzieningen met een Randstedelijk bereik (zoals topmusea en topsportvoorzieningen) achten wij een rijksbijdrage van circa 240 miljoen euro gewenst. Voorts leggen wij prioriteit bij het ramen van de behoefte aan en het scheppen van condities voor aanvullende onderwijs- en vrijetijdsvoorzieningen en dienstverlening gericht op werkende alleenstaanden en tweeverdieners (al dan niet met kinderen). Voor het ramen van de (investerings)-behoefte achten wij onszelf de eerstverantwoordelijke. Voor de financiering is een substantiële bijdrage vanuit de G4 alsmede van het Rijk noodzakelijk.

2.2.2 Perspectieven voor en benutten van persoonlijke ontwikkeling

Kenmerk van de G4 is dat deze een omgeving bieden waarin tal van mogelijkheden tot persoonlijke ontwikkeling en zelfredzaamheid aanwezig zijn. Wij willen deze emancipatiefunctie behouden en versterken door te blijven investeren in brede scholen, een sluitende aanpak in het onderwijs, maatwerk bij de inburgering, gesubsidieerde arbeid en versterking van de relatie tussen (beroeps)onderwijs en arbeidsmarkt. Voor al deze onderdelen zullen de G4 blijven werken aan verbetering van de samenwerking tussen verantwoordelijke instellingen en het bedrijfsleven. Zowel de G4 als het Rijk zullen fors moeten investeren in de versterking van de emancipatiefunctie.

Bij de verdere ontwikkeling van het concept van brede buurtscholen, gaat het ons om flankerende voorzieningen naast het onderwijs, zoals voorschoolse educatie, kinderopvang, culturele educatie en buurtgebonden voorzieningen in de vorm van ‘dagarrangementen’. Een dergelijke effectieve combinatie van voorzieningen vraagt om uitgebreide investeringen in multifunctionele accommodaties.

De investeringen die nodig zijn om het brede school-concept en de ontwikkeling van dagarrangementen verder vorm te geven, worden voor de komende acht jaar geschat op circa 773 miljoen euro.
Wat de sluitende aanpak in het onderwijs betreft, zullen wij initiatieven en projecten ter voorkoming van vroegtijdige schooluitval (zowel preventief, correctief als repressief) verder operationaliseren.
Ten aanzien van de inburgering leggen de G4 prioriteit bij het versterken van de maatschappelijke oriëntatie, taalverwerving en toeleiding naar betaalde arbeid, zodat de toegang van immigranten tot het maatschappelijk leven vergroot wordt.
Wij zien gesubsidieerde arbeid als emancipatiebanen. Nut en noodzaak staan voor ons buiten discussie. Voor hen wie deze banen geen perspectief bieden zullen voldoende zorgarrangementen of beschermde vormen van (therapeutisch) vrijwilligerswerk beschikbaar moeten blijven. Wij bepleiten een aanpak waarbij van uitkeringsontvangers altijd iets wordt teruggevraagd.
Voor de aansluiting tussen (beroeps)onderwijs en arbeidsmarkt is intensivering van de samenwerking noodzakelijk.

2.2.3 Het versterken van de kenniseconomie

De economie van Nederland is in hoge mate een kenniseconomie geworden. Een economie die vraagt om een continue samenwerking tussen kennisinstellingen (universiteiten, hogescholen, regionale opleidingscentra, middelbare en lagere scholen) onderling en tussen kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Bedrijven, met name in het midden- en kleinbedrijf, en kennisinstellingen weten elkaar vaak nog moeilijk te vinden. Daarom vervult de overheid een schakelfunctie in het versterken van de samenwerking. Speerpunten van deze schakelfunctie zijn het opzetten van netwerkstructuren, het stimuleren van kennis- en innovatiecentra en van kansrijke clusters en het concreet bij elkaar brengen van bedrijven en kennisinstellingen. Ook zijn overheidsinvesteringen nodig in de sfeer van huisvesting en financiële en juridische begeleiding van startende ondernemers. De G4 willen hiervan, samen met het Rijk, de komende jaren meer werk maken.

2.2.4 Het versterken van cultuur als magneet voor de stad

Kunst, cultuur, multiculturaliteit en de G4 zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Uiteenlopende cultuuruitingen en de aanwezigheid van culturele voorzieningen creëren betrokkenheid, geven inspiratie en kleden het stedelijke leven bijzonder aan, van het niveau van de Deltametropool tot in de wijk. Kunst en cultuur zijn motoren voor innovatie, participatie, creativiteit, binden en verbinden. Ze dragen bij aan de mondigheid van burgers en bepalen de kwaliteit van onze dagelijkse leefomgeving.
Een bijzonder cultureel klimaat werkt tot ver buiten de grenzen als een magneet voor de stad. Zo'n cultureel klimaat bestaat niet alleen uit professioneel georganiseerde kunst en cultuur, maar ook uit de positief gewaardeerde zichtbare aanwezigheid van dagelijkse cultuuruitingen van uiteenlopende bevolkingsgroepen in de stad. De versterking ervan heeft de volgende aanvalsrichtingen.

De G4 verwachten van het Rijk dat onze bijzondere positie in cultureel opzicht wordt erkend en gehonoreerd. Wij willen daarom samen met het Rijk werken aan visieontwikkeling op en de uitvoering van het kunstbeleid, uitmondend in een bijzondere status voor de G4 naast de VNG en het IPO. Als inzet van dat beleid stellen wij onder meer voor het uitbreiden, moderniseren en het attractiever maken van de culturele infrastructuur met een multiculturele programmering van (inter)-nationale festivals, tentoonstellingen en evenementen die de Deltametropool en Nederland op de kaart zetten. Voor ogen staat ons een actieplan Holland Culture International. Voor de werving en opzet van (inter)nationale instituten en kostbare producties zoals grootschalig theater en muziektheater is een gezamenlijk optrekken van Rijk en G4 nodig. Daarnaast bepleiten wij een investerings- en actie-plan op het vernieuwende gebied van E-Culture.

2.2.5 Het bieden van bescherming

De dynamiek van de G4 kent een zorgwekkende keerzijde. Het veiligheidsgevoel van de burger is aangetast. En de opvang van het groeiende aantal mensen met psychiatrische problemen (onder wie veel dak- en thuislozen en verslaafden) staat onder druk. Dit raakt aan een belangrijke taak van de overheid voor de burger, namelijk het bieden van bescherming in de vorm van zorg en veiligheid.
Ter verbetering van de maatschappelijke opvang en de geestelijke gezondheidszorg zijn twee zaken nodig. Ten eerste een investeringsimpuls van het Rijk om de thans ontoereikende basisvoorzieningen in de steden (eerste opvang, crisisopvang, begeleiding) op orde te brengen, zowel kwalitatief als kwantitatief. Ten tweede een versterking van de regiefunctie van de steden. Gezien de ernst van de problematiek in onze steden vragen wij om een 'status aparte' op dit terrein, door overdracht van de verantwoordelijkheid voor het zogenoemde care-gedeelte van de Algemene wet bijzondere ziektekosten (AWBZ) aan de G4 voor 30 procent. Voor de besteding van dit budget zouden de zorgkantoren en de G4 gezamenlijk verant-woording moeten dragen, onder regie van de steden. Dit gezamenlijke opdrachtge-verschap zou, bij wijze van experiment, een periode van ten minste vier jaar moeten beslaan.

Overlast en onveiligheid behoren tot de grootste bedreigingen van de G4. De over-last en onveiligheid in onze steden zijn de laatste jaren weliswaar niet toege-nomen, zo blijkt uit cijfers, maar bevinden zich wel op een veel te hoog niveau.
Ter verbetering van de veiligheid bepleiten wij een combinatie van een sterke indi-viduele dadergerichte aanpak en een meer wijkgerichte aanpak. De aanpak richt zich op de bereidheid van partners tot samenwerking op basis van integrale beleids-kaders, het scherper definiëren van kerntaken in de uitvoering en het adequaat delen van informatie. De G4 willen met het Rijk, de politie en het Openbaar Ministerie harde resultaatafspraken maken over terugdringing van de criminaliteit. Voor de komende regeringsperiode is voor een intensieve wijkveiligheidsaanpak in de G4 circa 144 miljoen euro nodig. Voorts bepleiten wij een stevige aanpak van de jeugdcriminaliteit, bestaande uit een combinatie van preventieve en repressieve maatregelen. Behoud van gesubsidieerde banen in dit domein is essentieel.

Daarnaast is veiligheid in de zin van het voorkomen van rampen een belangrijk agendapunt geworden. Het stellen van regels en het beschikbaar stellen van capaciteit om deze regels te handhaven is een zaak van het Rijk. Preventie, toezicht en handhaving is vervolgens veelal een zaak van de lokale overheid.

3

Organiserend vermogen

In een globaliserende samenleving, waarin netwerken op diverse schaalniveaus ontstaan, kunnen de overheid en publieke instellingen niet langer volstaan met een traditionele oriëntatie op de eigen taakvervulling. De overheid komt steeds meer als partner – in wisselende omstandigheden en verhoudingen – op ooghoogte te staan met partijen in de samenleving. De verticale verhoudingen van weleer hebben plaats gemaakt voor meer horizontale relaties.

Wij herkennen ons in zo'n nieuwe overheid. Een overheid die richting geeft. Maar ook een overheid die als partner samenwerking met partijen in de samenleving entameert. Vertalen wij dit naar de bestuurlijke samenwerking die voortvloeit uit 'stad in de wereld, de wereld in de stad', dan wordt een veelzijdig beroep op ons organiserend vermogen gedaan. Een beroep waaraan wij, getuige dit Manifest, vorm en inhoud willen geven. En wel in de volgende vier richtingen.

1. Het nauwer betrekken van bewoners, instellingen en bedrijven bij uitvoering

Zowel de opgave om een stad in de wereld te worden als de opgave om de wereld in de stad te benutten, vragen om een actieve inzet van burgers. Alleen op deze wijze zijn onze voornemens te motiveren en kunnen ze effect sorteren.

Wij realiseren ons dat het niet ophoudt bij het betrekken van burgers, hoezeer op dit vlak richting migranten, jongeren en probleemgroepen nog een wereld te winnen is.

Het gaat er ook om, in de uitwerking en uitvoering van beleid bewoners een initiërende en verantwoordelijke rol te geven. Als gemeentebesturen van de G4 zien wij hier een belangrijke taak voor ons zelf weggelegd.

De G4 zijn doordrongen van de noodzaak tot samenwerking met particuliere investeerders. Wij willen dan ook in een vroeg stadium van de planvorming ruimte laten voor inbreng van particuliere partijen. Dat neemt niet weg dat de vaststelling van de maatschappelijke doelstellingen en het eindresultaat van projecten en programma's een primaat van het bestuur blijft. Naarmate dat tijdig en helder gebeurt kan de overheid meer afstand nemen van de weg waarlangs die doelstellingen worden bereikt.

2. Ketens van samenwerkende overheden, instellingen en bedrijven

Voor het merendeel van de interventies in de sociaal-culturele structuurversterking van de Deltametropool is een sluitende aanpak in zowel preventieve, correctieve als repressieve zin vereist. Denken en doen in termen van ketens. Ketens als middel om (semi-) publieke organisaties te kantelen naar vraaggericht samenwerkende organisaties. Met als doel: de juiste activiteit, voor de juiste burger, op het juiste moment alsook de juiste verantwoordelijkheid voor of door de burger. In het onderwijs, bij werk en activering, in de zorg, bij de opvang van nieuwkomers, in het veiligheidsbeleid, enzovoort.

Experimenteel en op kleine schaal zijn hiervoor concepten en methodieken ontwikkeld. De toepassing daarvan, zeker op de schaalniveaus die horen bij de 'stad in de wereld' en 'de wereld in de stad', is niet of nauwelijks beproefd. Ketens ontstaan niet vanzelf, maar moeten

worden georganiseerd. Dit doet dan ook een groot beroep op zowel de professionaliteit als de organisatie van de publieke sector.
Verwacht wordt een hoge mate van professionaliteit en flexibiliteit in het ambtelijk apparaat en sectoren als de zorg, het onderwijs en de politie. De effectiviteit van structuurversterkende investeringen staat en valt met de inzet en kwaliteit van deze professionals. Het op peil houden van hun beroepskwalificaties en hun arbeidsvoorwaarden vragen extra aandacht. De afgelopen periode zijn in samenwerking met de rijksoverheid goede initiatieven ontwikkeld om specifieke knelpunten op dit vlak aan te pakken. Dit vraagt navolging. Wij bepleiten in dit verband onder meer het durven maken van onderscheid, zoals het bieden van onorthodoxe bonussen en maatregelen om het werken in de G4 aantrekkelijker te maken. Impulsen die gelijk op moeten gaan met, en voorwaardelijk zijn voor, een versterking van het vrijwilligerswerk in met name de zorg en het onderwijs.

In de sluitende aanpak – en in het verlengde van het 4-R-model uit de rijksverkenningen voor toekomstig beleid – zien wij onszelf vooral optreden als ketenregisseur bij vraagstukken als werk en inkomen, veiligheid of onderwijs en arbeidsmarkt. Hiertoe verwachten wij van het Rijk integrale, departement-overstijgende beleidskaders. Aan deze integrale beleidskaders worden resultaatafspraken verbonden met voldoende beleidsruimte voor de ketenregisseur, een ontschot uitvoeringsbudget en een bonus/malusregeling.
Deze bonus/malusregeling vatten wij op als 'samenwerkingsgeld', dat wij kunnen inzetten als hefboom voor partnerschappen en als stimulus voor een doelmatige uitvoering van beleid. Met dit 'samenwerkingsgeld' worden wij in staat gesteld de juiste lokale uitvoeringspartners te bewegen tot samenwerking binnen de ketens. Wij kennen de partijen die het waar moeten maken. Wij weten wat er leeft. En wij zouden in staat moeten zijn om noodzakelijke verbindingen binnen de ketens te leggen teneinde de gewenste maatschappelijke effecten te bereiken. Tegelijkertijd beseffen wij dat de rol van ketenregisseur ook van ons eigen organiserend vermogen nog het nodige vraagt.

3. Bestuurlijke samenwerking op niveau van Deltametropool en van de vier grootstedelijke regio's

Wij achten, om te kunnen 'schaken' op alle niveaus, intensivering van de bestuurlijke samenwerking op Europees niveau en het niveau van de (vleugels van de) Deltametropool een logisch gevolg van de 'stad in de wereld' en de 'wereld in de stad'.
Op het niveau van Europa zullen wij de samenwerking versterken door afstemming van vertegenwoordiging in het Comité van de Regio's, Eurocities en andere relevante Europese gremia. Wij streven naar een gezamenlijke vertegenwoordiging van onze steden in Brussel. Ondermeer gaat het ons om behoud van subsidie uit de voor de steden relevante structuurfondsen en om vereenvoudiging van de regels en procedures hierbij. Het gaat ons ook om het versterken van onze betrokkenheid bij de voorbereiding van Europees beleid. Wij willen daarom nadrukkelijker en eerder in de standpuntbepaling van het Rijk betrokken worden.
Op het niveau van de Deltametropool richt de samenwerking zich op vraagstukken die voortkomen uit 'de stad in de wereld', zoals de ruimtelijke ontwikkelingen, de (economische) profilering en de bereikbaarheid. Het huidige kabinet heeft het belang van deze samenwerking onderkend, gelet op het landsdeelconvenant dat in de maak is. Wij willen de

samenwerking op het niveau van de Deltametropool echter een volgende impuls geven. Ten eerste door te streven naar intensivering van onze bestuurlijke samenwerking, ook rond andere dan ruimtelijk-economische vraagstukken op het niveau van de Deltametropool. En ten tweede door een samenwerkingsverband met de vier Randstadprovincies en de huidige Kaderwetregio's op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen op te richten. Daarbij hebben wij een bestuurskrachtige overlegstructuur met het Rijk voor ogen.
Voor sommige beleidsopgaven – zoals de vormgeving van grote uitleglocaties, het groen-blauwe raamwerk, de regionale light-railinfrastructuur en de afstemming van woon- en werkmilieus – zoeken wij een intensivering van de samenwerking op het niveau van de vleugels van de Deltametropool.
Onmiskenbaar houden ontwikkelingen in de samenleving niet op bij de gemeentegrens en beïnvloedt het beleid van de stad dat van de omringende gemeenten en vice versa. Dat geldt voor delen van de woning- en arbeidsmarkt, maar weer veel minder voor delen van het sociale beleid. Op de schaal van de grootstedelijke regio's bepleiten de G4 voortzetting van de intergemeentelijke samenwerking op basis van de Kaderwet bestuur in verandering of de beoogde opvolger ervan, de Wet bestuur in grootstedelijke regio's.

4. Voortzetting Grotestedenbeleid

Over het Grotestedenbeleid (verder: GSB) brengen wij in herinnering dat de ambitie van het Rijk en de steden is om dit een aantal regeerperioden vol te houden. Het GSB heeft tot dusver verschillende positieve resultaten opgeleverd. Ten eerste heeft het de aandacht gevestigd op de problemen van de grote steden en deze problemen scherper in beeld gebracht. Vervolgens heeft het een bijdrage geleverd aan het in samenhang aanpakken van de problemen binnen de drie GSB-pijlers. De samenhang binnen en tussen de pijlers kan nog verder versterkt worden zoals ook de adviesorganen hebben geadviseerd, onder meer op regionaal niveau. Wat dit laatste betreft verwachten wij veel van de ontwerp-Wet bestuur in grootstedelijke regio's.
Aan ontkokering is zowel aan rijkszijde als bij ons zelf nog een wereld te winnen. En wij onderkennen dat er relatief veel beleid intern tot stand komt en dat de coproductie met andere partijen nog onvoldoende uit de verf komt.

Verder heeft het GSB het denken en werken in termen van meetbare doelstellingen en resultaten sterk gestimuleerd. Tegelijkertijd moeten we onderkennen dat vanwege de sociale en economische dynamiek in met name de grote steden zich steeds nieuwe groepen zullen aandienen die om bijzondere aandacht vragen. In het rijksbeleid zal dan ook voortdurend bijzondere aandacht nodig zijn voor de grote steden. Hoewel de problemen waar we het hier over hebben niet uniek zijn voor de grote steden alleen, manifesteren zij zich in de G4 het eerst en het meest omvangrijk. De G4 vervullen een belangrijke opvangfunctie voor nieuwkomers in onze samenleving. In dit opzicht is GSB zeker geen eenmalige actie. Wij waarschuwen er daarom ook voor dat de voor het GSB beschikbare middelen dreigen te verdunnen doordat steeds meer steden er een beroep op doen.
Dit alles overziend en overwegend is voortzetting van het Grotestedenbeleid onontkoombaar. Op de lopende (tweede) convenantsronde moet een derde ronde volgen, waarin de hiervoor genoemde problemen en perspectieven zo mogelijk meegenomen worden.
De grondslag voor de derde ronde zijn, voor wat de G4 betreft, de prioriteiten uit het onderhavige Manifest.

Onderbouwing

4 Globaliseren, lokaliseren

Niet zelden wordt globalisering vereenzelvigd met het footloose-raken van onze samenleving. Een samenleving die overal en dus nergens zou zijn. Een samenleving waarin overheid, samenleving en functies (ruimtelijk) onthecht zijn. Feit is dat de innovaties in de informatie- en communicatietechnologie en de toegenomen individuele bewegings- en keuzevrijheid de traditionele vestigingsfactoren in een ander daglicht zetten en de plaatsgebondenheid van mensen en functies minder vanzelfsprekend en eenduidig maken. Feit is ook dat de samenleving een netwerksamenleving geworden is en dat het overheidsbestuur dientengevolge in toenemende mate horizontaliseert. Maar footloose cities bestaan niet. Wat dat betreft refereren wij aan The Global City, een publicatie uit 1991 waarin Saskia Sassen definitief afrekent met dit schrikbeeld. Zij stelt, ons inziens terecht, dat juist de brandpunten van globaliserende ontwikkelingen en partijen te vinden zijn in specifieke plaatsen; in global cities.

Global cities – of in goed nederlands: wereldsteden – zijn die plaatsen in de wereld waar het internationale zaken-, goederen- en personenverkeer samenkomt. Het zijn de brandpunten van onze wereld. Per definitie knooppunten van internationale, nationale en lokale netwerken.
Peter Hall, een van de meest vooraanstaande publicisten over steden, voorspelt in Cities in Civilization voor deze global cities een gouden eeuw. Het zijn juist deze steden én stedelijke samenlevingen die – aangewakkerd door hun snelle aanpassingsmogelijkheden en de ontwikkelingsmogelijkheden die de informatie- en communicatietechnologie biedt – hun positie verder kunnen versterken.
Recente onderzoeken op Europees niveau geven Hall gelijk.
De positie van global cities als Londen en Parijs is de afgelopen jaren alleen maar versterkt. Andere grootstedelijke gebieden versterken in deze 'ratrace' op deelterreinen hun positie, profileren zich als centra in hun regio of verliezen aan concurrentiekracht.

Randstad als global city

Achter het succes van de global cities gaat een samenhangende strategie schuil. Een strategie die inspeelt op de behoefte aan schaalvergroting ten gevolge van de globalisering. En een strategie die inspeelt op de behoefte aan schaalverkleining ten gevolge van de globalisering. Het is, zo leren de succesvol opererende global cities ons, een kwestie van groot en klein denken, groot en klein doen. Met behulp van deze samenhangende strategie slagen de global cities erin om nieuwe vraagstukken snel op te pakken en vooral om nieuwe combinaties te leggen tussen nieuwe economieën, veranderingen in de samenleving en grootstedelijke ontwikkelingen.

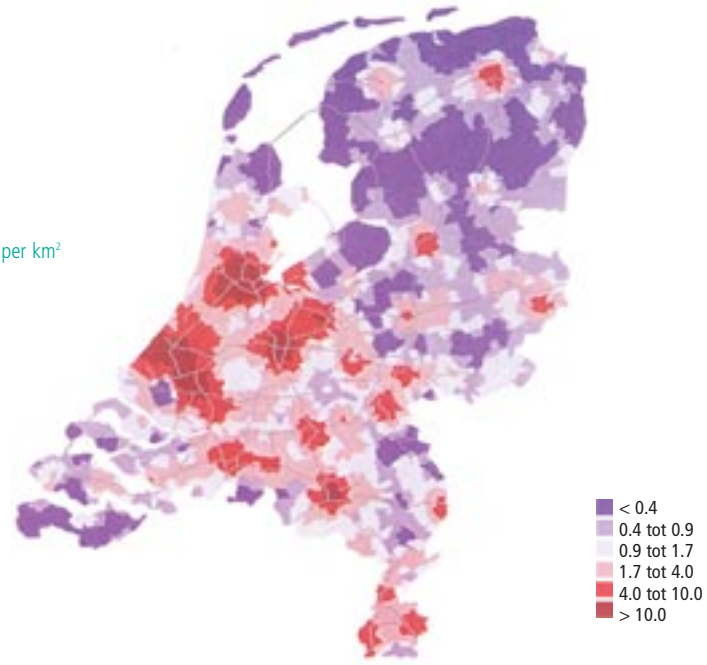

Groei toegevoegde waarde in miljoenen guldens per km²
bron: in: Elsevier, TNO INRO 2001

Succesvol opererende global cities vormen ons referentiekader. Het legt de drijvende factoren achter de divergerende en convergerende processen van globalisering bloot. Het stelt ons voor de dubbele opgave van de 'stad in de wereld' en de 'wereld in de stad'. Een dubbele opgave die ons aanzet tot:

- schakelen tussen schalen: het versterken van functionele samenhangen en (beïnvloedings)relaties op het niveau van de Deltametropool, zijn vleugels, de stadsgewesten en binnen de individuele steden zelf;
- sturing geven aan inhoud: de inhoudelijke opgaven die voortvloeien uit het versterken van functionele samenhangen en (beïnvloedings)relaties voorzien van eigentijdse sturingsconcepten.

Als de Deltametropool een global city is, dan vormen de G4 hierbinnen de knooppunten van internationale, nationale en lokale netwerken. Op basis van recent onderzoek van onder andere het SCP naar de positie van de G4 alsmede andere onder-

Aantal buitenlandse bedrijven

in de Deltametropool, 1998

bron: NEI FOCON-database, 1998. Het cijfer voor Den Haag geeft een deels vertekend beeld door de gehanteerde definities

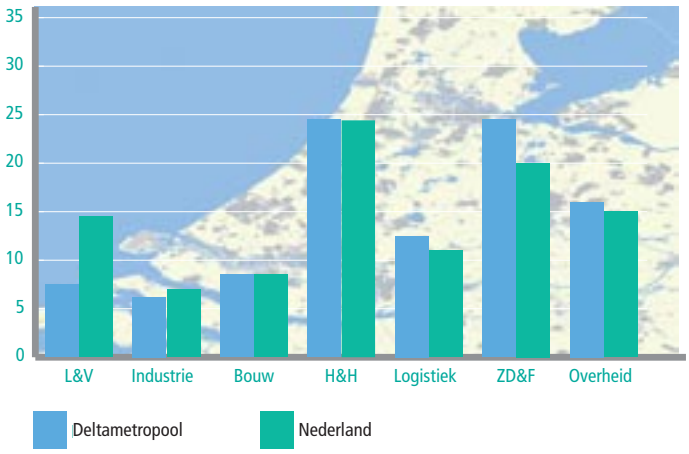

Procentuele verdeling van het aantal bedrijven naar sector, 1999

bron: CBS. Bedrijven in Nederland, aangevuld met LISA gegevens voor Almere

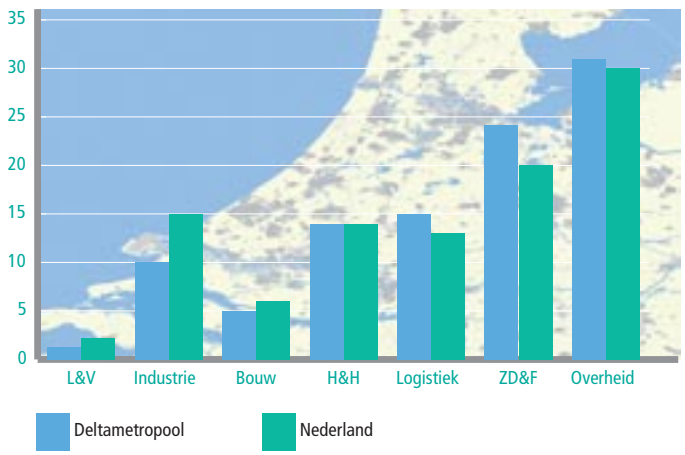

Sectorverdeling van de werkgelegenheid in de Deltametropool en Nederland, procenten, 1999 bron: CBS.

zoeken naar de (internationale) positie en het profiel van de G4 binnen de Deltametropool, kan het volgende sterkte-zwaktebeeld worden opgetekend:

- gemeten naar groei in toegevoegde waarde per km2 behoren de G4 tot de toplocaties van Nederland.
- in de Deltametropool en met name de vier stadsgewesten bevindt zich 60% van de in Nederland gevestigde ondernemingen. De functie die de Deltametropool en de vier stadsgewesten vervullen voor de internationale aantrekkingskracht van Nederland als geheel, blijkt onder meer uit het feit dat van alle vestigingen van buitenlandse bedrijven die zich sinds het midden van de jaren negentig in Nederland hebben gevestigd, bijna 70% heeft gekozen voor dit gebied.
- in de Deltametropool en met name de vier stadsgewesten bevindt zich 47% van de nationale werkgelegenheid (tegenover 40% van de woonachtige bevolking). Dit gebied draagt zorg voor ruim 46% van de totale productie in Nederland. In vergelijking met het landelijk gemiddelde is de groei van de werkgelegenheid iets hoger: 18,5% tegenover 17,5%.

Arbeidsproductiviteit (in duizenden Euro's), 1996

bron: NEI (Eurostat Regio Database 1999/CBS)

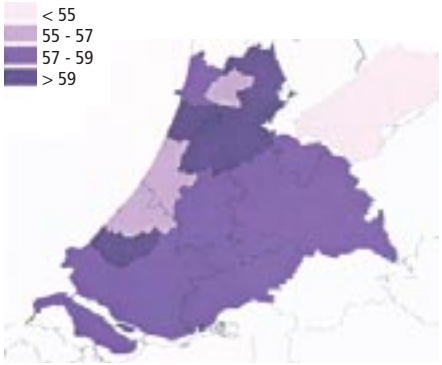

Groei werkgelegenheid in procenten (aantal werkzame personen), 1993-1999 bron:CBS

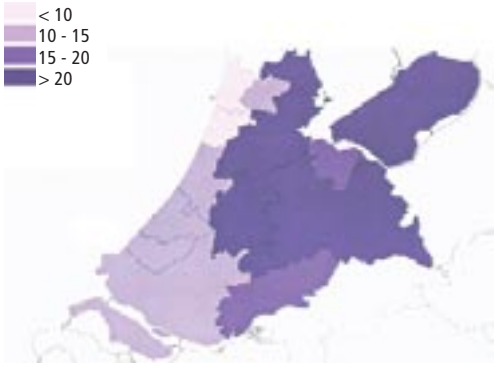

Bruto Regionaal Product (BRP) per inwoner (Euro's), 1996

bron: NEI (Eurostat Regiodatabase, 1999)

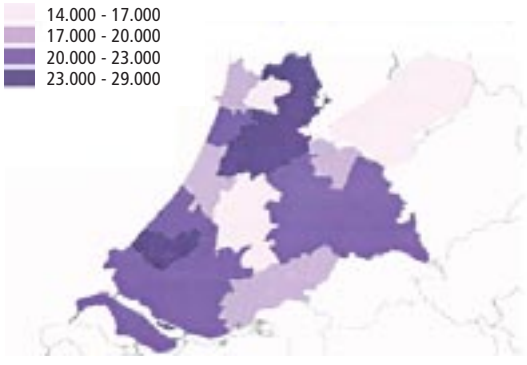

Verhouding interregionale verplaatsingen met zakelijk motief tussen de Noord- en Zuidvleugel en van en naar de Deltametropool

bron: AVV/Goudappel Coffeng (1999)

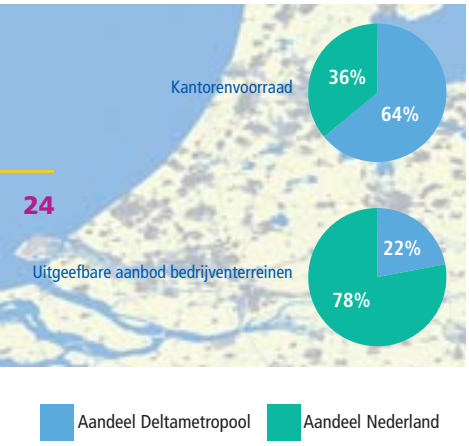

Aandeel Deltametropool Aandeel Nederland

- de arbeidsproductiviteit is in de Deltametropool hoger dan het Nederlands gemiddelde.
- 44% van alle interregionale personenvervoerverplaatsingen, oftewel verplaatsingen van mensen naar buiten de eigen regio met de nadruk op zakelijk personenverkeer, binnen Nederland heeft een relatie met de Deltametropool en met name de vier grootstedelijke gebieden. Dit betreft verplaatsingen tussen de Noord- en Zuidvleugel of tussen de Deltametropool en elders in Nederland.
- de Deltametropool en met name de vier stadsgewesten herbergen 64% van de totale kantorenvoorraad in Nederland tegenover slechts 22% van het totale terstond uitgefbare aanbod bedrijventerreinen in Nederland.
- de Deltametropool en met name de vier stadsgewesten kenmerken zich door een grotere polariteit in opleidingsniveaus onder de beroepsbevolking dan het landelijk gemiddelde. Ten opzichte van Nederland zijn het met name de HBO- en universitair opgeleiden – door de sterke aanwezigheid van kenniscentra – die goed zijn vertegenwoordigd. Het aandeel middelbaar opgeleiden is echter relatief laag.
- de Deltametropool en met name de vier stadsgewesten lopen voorop bij de ontwikkeling van een postindustriële industrie.
- de Deltametropool en met name de vier stadsgewesten hebben de functie van 'opwerk- en emancipatiefabriek' voor de opvang van immigranten en het bieden van de eerste carrièreperspectieven. Met als kenmerk een grote omloopsnelheid in de samenstelling van de bevolking, in het bijzonder het vertrek van allochtone twintigers en begindertigers na genoten opleiding en eerste werkervaring en definitieve vestiging van immigranten op de opengevallen plaatsen in de G4.
- de Deltametropool met zijn polycentrische ruimtelijke structuur, waarbij niet één stedelijk centrum absoluut dominant is, kent tussen de G4 specialisatiepatronen en complementariteit. Met als kenmerken financiële dienstverlening, computerservice en informatietechnologie, vervoer en communicatie, openbaar bestuur en belangenorganisaties, (logistieke) diensten en havengebonden specialismen.

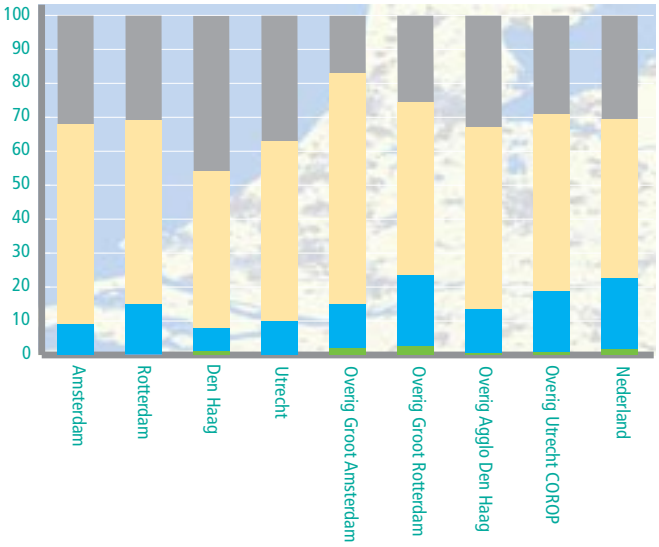

Samenstelling van de werkgelegenheid

in de grootstedelijke gebieden, 1999

bron: Sociaal Cultureel Planbureau (CBS)

- de Deltametropool en met name de vier stadsgewesten kenmerken zich door een selectieve migratie, naar inkomen, etniciteit, leeftijd en huishoudenssamenstelling. Met als kenmerken een oververtegenwoordiging van eenpersoonshuishoudens, van twintigers en dertigers, van lage inkomens en van etnische minderheden en een ondervertegenwoordiging van de midden- en hogere inkomensgroepen.
- de Deltametropool en met name de vier stadsgewesten kenmerken zich door een sterke afname van het aantal autochtonen (vanaf tweede helft jaren negentig tegenover nationale daling pas na 2006) en een toename van het aantal allochtonen, zowel relatief als absoluut. Het aantal allochtonen in de Zuidvleugel zal stijgen van 12,6% in 1996 naar 20,1% in 2016. Het aantal allochtonen in de Noordvleugel zal stijgen van 14,8% in 1996 naar 26,2% in 2016.
- binnen de G4 is sprake van een spanning tussen vraag en aanbod op de woningmarkt. Met als kenmerken enerzijds een dominant aandeel van goedkope, vooroorlogse en kleine meergezinshuurwoningen van een matige kwaliteit, anderzijds een groter wordende vraag naar eengezinswoningen, grotere en duurdere woningen en nieuwbouwwoningen in een (hoog-)stedelijke setting.
- binnen de G4 concentreert zich een groot deel van alle Grotestedenproblemen van Nederland, met onder meer een relatief hoog aandeel geconcentreerde werkloosheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt en de hoogste criminaliteit van Nederland. Met als gevolg een verslechtering (ten opzichte van overige Nederland) van de leefsituatie in de G4 van groepen in de samenleving met een cumulatie van achterstanden en ongelijkheid.

Onderbouwing

5 De stad in de wereld

Nederland internationaliseert. Eind jaren tachtig/begin jaren negentig was het Nederlandse 'internationaliseringsbeleid' vooral ruimtelijk-economisch georiënteerd. Het primaire doel daarvan was het oplossen van grootstedelijke problemen en het bewerkstelligen van een internationaal concurrerend (grootstedelijk) vestigingsmilieu. Inmiddels is de toekomst van Nederland definitief in een alomvattend internationaal perspectief geplaatst. Dit gebeurt mede ten gevolge van de toenemende internationalisering en liberalisering van het personen-, kennis-, kapitaal- en goederenverkeer en de mondiale ontwikkelingen op het gebied van het klimaat, stijging van de zeespiegels en de bodemdaling.

Momenteel ligt de nadruk op het vorm en inhoud geven van de blauwgroene Deltametropool in Europees verband; het versterken van de bestaande hoofdstructuur van de Deltametropool tot een nationaal stedelijk netwerk van internationaal niveau. Zodat door benutting van de unieke kwaliteiten geconcurreerd kan worden met andere metropolitane gebieden in Europa. De unieke kwaliteiten van het stedelijk netwerk zijn gelegen in de stedelijke en landelijke diversiteit, de metropolitane functies en het blauwgroene deltakarakter ervan. Versterking van synergie tussen de samenstellende delen en vergroting van de complementariteit van de steden draagt bij aan een aantrekkelijk leefklimaat en een gevarieerd vestigingsmilieu.

Op grond van relevante kenmerken van de economische en ruimtelijke structuur is de Deltametropool te vergelijken met een aantal Europese stedelijke regio's (regio Antwerpen-Brussel-Gent; regio Nord-Pas de Calais/Lille; Ruhrgebied, Rhein-Main/Frankfurt; Ile de France/Parijs en Hamburg. In deze internationale vergelijking komt de Deltametropool uit op hetzelfde niveau als de regio Antwerpen-Brussel-Gent, als 'subtopper' achter Ile de France. De Deltametropool onderscheidt zich ten aanzien van diverse kenmerken van de andere stadsgewesten of deelt bepaalde kenmerken met slechts één of twee andere.

Ontwikkelingsbeeld Nederland

als Europese Regio bron: Vrom 5e nota deel 1

Goed tot excellent in de internationale vergelijking presteert de Deltametropool op aspecten die de externe handels-, logistieke en dienstverlenende activiteiten weerspiegelen. Dit betreft het vervoer over water, het vervoer door de lucht (mainports) en de afzetmarkt in- en extern. Daarnaast is ook een aantal andere ruimtelijke aspecten gunstig, zoals de diversiteit van (bedrijfs)vestigingsmilieus, de beschikbaarheid, prijs en kwaliteit van kantoorruimte, de ICT-infrastructuur, het stedelijk schoon temidden van het water en het groen alsmede de kwaliteit van de leefomgeving. Het relatief beperkte arbeidsaanbod vindt een tegenhanger in de relatief hoge kwaliteit ervan in de Deltametropool. Onderwijsfaciliteiten en kenniscentra zijn van goede kwaliteit. De kapitaalmarkt en het fiscale klimaat zijn gunstig. Slecht tot middelmatig in de internationale vergelijking presteert de Deltametropool op een aantal kenmerken van het investeringsklimaat die juist door ondernemingen als belangrijk worden beschouwd. Met name betreft dit de beschikbaarheid, kwaliteit en prijs van bedrijfsterreinen, de bereikbaarheid over de weg, de beschikbaarheid van personeel op de arbeidsmarkt en het woningaanbod. Daarnaast scoort de Deltametropool zwak wat betreft het goederenvervoer per spoor, het openbaar

vervoer en de bekendheid van de regio. Hoewel er sprake is van groei, is de buitenwereld vooralsnog niet geneigd om de Deltametropool als één herkenbaar en grootstedelijk gebied van wereldformaat te beschouwen. Een dergelijk imago zou wel recht doen aan de potenties en een nieuwe impuls geven aan internationale profilering, zo menen wij.

Om de internationale concurrentiestrijd met buitenlandse regio's te kunnen blijven voeren en het internationale profiel verder uit te bouwen stellen de G4 een economische structuurschets op. Blijvende prioriteit verdienen:

1. Het halveren van de reistijden en het verbeteren van de bereikbaarheid door Deltanet;
2. Het versterken van de internationale concurrentiepositie van de Deltametropool door investeringen in de mainports en in de sleutelprojecten Amsterdam Zuidas, Rotterdam Centraal, Den Haag Hoog Hage en Utrecht Stationsgebied
3. Voldoende ruimte en kwaliteit voor wonen, werken en recreëren binnen de Deltametropool;
4. Een krachtige impuls voor het vernieuwen van de verouderde stedelijke gebieden; en
5. De Deltametropool op 'glas': alle burgers en bedrijven aansluiten op breedband.

5.1 Het halveren van de reistijden door Deltanet

Vanuit het perspectief van het verbeteren van de internationale concurrentiepositie van de Deltametropool is het van belang dat het vervoersysteem een kwaliteitssprong maakt. Zowel de verbindingen met de andere Europese regio's als de interne bereikbaarheid dienen daarbij op orde te komen. Maar ook de ambitie, de Deltametropool uit te laten groeien tot een samenhangende metropool, geeft het streven naar een beter vervoersysteem een krachtige impuls. Wij bepleiten een vervoernetwerk op Deltahoogte; Deltanet.

Deltanet is het toekomstige vervoernetwerk van de Deltametropool: een stelsel van openbaar vervoer, hoofdwegen en overstappunten dat het geheel van de netwerksteden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en hun omgeving samen met het kustgebied en het Groene Hart bedient.
Via dit vervoernetwerk op lokaal, regionaal en randstedelijke schaal kunnen de inwoners van de Deltametropool de belangrijkste bestemmingen binnen hooguit drie kwartier tot een uur bereiken zodat wonen, werken, voorzieningen en recreëren in één 'daily urban system' plaatsvinden. In de praktijk kan dit op bepaalde trajecten oplopen tot een halvering van de huidige reistijden.

In vergelijking met de huidige situatie kenmerkt het openbaar vervoer binnen Deltanet zich door hogere snelheden, hogere frequenties en een grotere betrouwbaarheid. Deltanet omvat beide modaliteiten: weg- én openbaar vervoer, maar ook bijbehorende overstap- en knooppunten. Het grootste deel van de infrastructuur van Deltanet ligt er al. Maar er zijn acute knelpunten en er ontbreken schakels.

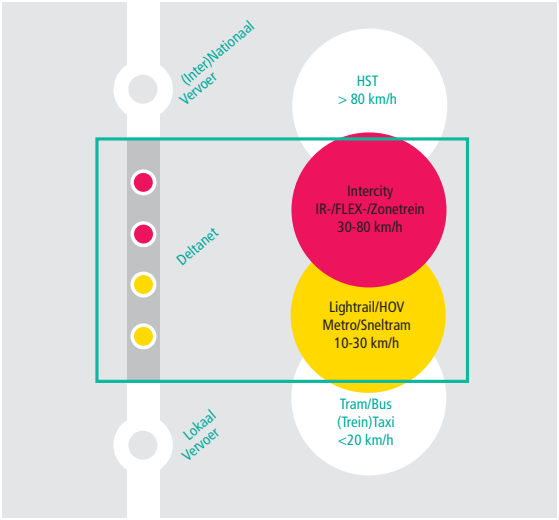

Deltanet =

- het spoorwegnet in, van en naar de Deltametropool
- de regionale/stadsgewestelijke OV-netten (zoals RandstadRail, Randstadspoor en RegioNet, inclusief hoogwaardig busvervoer)
- het autosnelwegennet in, van en naar de Deltametropool
- de stedelijke ringwegen plus 'inprikkers' naar de centra
- de knooppunten van de rail met de weg

Eerst benutten, dan pas bouwen. Zo zien wij de invoering van Deltanet voor ogen. Benutten betekent niet alleen meer auto's of treinen over dezelfde weg of rails, maar ook het maximaal profiteren van de verknopingen van verschillende vervoernetwerken op verschillende schaalniveaus: openbaar vervoer en auto, randstedelijk en regionaal. Benutten betekent dat locaties voor nieuwe woningen liever ín de nabijheid van openbaar vervoer en wegen liggen dan daarbuiten. Dat leidt tot een invoeringsstrategie waarbij de bereikbaarheid richting kan geven aan de stedelijke ontwikkeling. Pas wanneer bovengenoemde knelpunten niet door benutten kunnen worden opgelost, komt bouwen aan de orde. Bouwen geldt tevens voor het realiseren van de nog ontbrekende schakels in het weg- en spoornet.

Met name de regionale openbaarvervoernetwerken behoeven verbetering. Geconstateerd wordt dat, gemeten naar het aantal verplaatsingen, functies als wonen, werken, recreëren en voorzieningen zich vooral doen gelden op het schaalniveau van de netwerkstad. Daarom moet juist ook op dat schaalniveau worden ingezet op de combinatie van verhoging van snelheid, frequentie en betrouwbaarheid.
Wat betreft het schaalniveau van de Deltametropool toont recent onderzoek naar het 'Rondje Randstad' in het kader van de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening aan dat snelheid- en frequentieverhoging op het spoornet beter scoort dan een magneetzweefbaan langs de autosnelwegen. Om een dergelijke snelheid- en frequentieverhoging mogelijk te maken dient het kernnet van de NS in de Deltametropool op de meeste plekken viersporig te worden of andere aanpassingen aan de infrastructuur te ondergaan die een vergelijkbaar kwaliteitsniveau mogelijk maken. Genoemde aanpassingen scheppen de mogelijkheid om te komen tot een ontvlechting van de regionale en randstedelijke vervoerstromen

Deltanet

Hiermee wordt de functie van het spoorwegnet op beide schaalniveaus geoptimaliseerd. Voor de korte termijn moet door benuttingsmaatregelen extra capaciteit op het spoor worden gecreëerd.

Voor snel en hoogwaardig spoorvervoer in de Deltametropool zal binnenkort door het Rijk een verdere verkenning worden gestart in het kader van het project 'Benutten & Bouwen'. In deze verkenning is specifiek aandacht vereist voor de verbindingen Utrecht-Den Haag/Rotterdam, Den Haag-Schiphol-Amsterdam en Amsterdam-Almere. Deze verbindingen maken immers nog geen deel uit van het (internationale) HSL-net, maar kwaliteit en snelheid zullen van een vergelijkbaar niveau moeten worden. De G4 bieden aan een substantiële bijdrage te leveren aan genoemde verkenning en nemen in dat verband met belangstelling kennis van de voorstellen ten aanzien van de zogenoemde Deltametro en het ontvlechten van het personen- en goederenvervoer per rail. Voor het overige zullen de G4 in Govera-verband (Goederen Vervoer Randstad) met uitgewerkte projectvoorstellen komen zodat ook de doorstroming van het goederenvervoer, zowel over het spoor, over water als over de weg, maximaal profiteert van de systeemsprong die met Deltanet wordt gemaakt.

Versterken van de knooppunten is een belangrijke factor bij het realiseren van Deltanet. Knooppunten dienen twee doelen. Ten eerste fungeren zij als 'transfer' waar reizigers snel en comfortabel van vervoermiddel kunnen wisselen en vormen dus onmisbare schakels om zogenoemde ketenverplaatsingen te organiseren. Ten tweede vervullen zij een belangrijke rol als bestemmingsgebied in de belangrijkste economische kernzones. Door het investeren in en intensiveren van knooppunten verbetert de concurrentiepositie van het openbaar vervoer, verbetert het vestigingsklimaat van de netwerksteden en ontstaat financiële ruimte voor verbetering van de openbare ruimte en beperking van de hinder voor de omgeving.

Deltanet knopen

Investeringen, zoals op Rotterdam CS, Amsterdam Zuid-WTC en Den Haag CS kunnen zorgen voor een verhoogd rendement van reeds gedane (rijks-) investeringen. Ook op kleinschaliger overstappunten is een forse slag te maken. Via de aanleg van een groot aantal kleinschalige P+R-locaties langs het spoor- en metronet kunnen de voordelen van zowel het openbaar vervoer als het autosysteem maximaal worden benut.

In Deltanet is een belangrijke rol weggelegd voor de weg. Bij de verbetering van de capaciteit van het wegstelsel kiezen de G4 voor de strategie van beprijzen, benutten en bouwen. Beprijzen (via bijvoorbeeld kilometerheffing) stimuleert weggebruikers tot het bewuster en

selectiever gebruik van de auto. Als benuttingmaatregelen denken de G4 vooral aan het zogenaamde dynamisch verkeersmanagement: actuele reisinformatie over het openbaar vervoer en de wegennetten zodat de reiziger steeds de beste keuze kan maken, meer uitwisseling van verkeer tussen de autosnelwegen en de regionale wegen in geval van ongelukken, informatiepanelen over stedelijke wegen, parkeren en het openbaar vervoer (proef in Amsterdam) en de samenvoeging van regionale en lokale verkeerscentrales. Maar ook is op een aantal plekken uitbreiding van het wegennet nodig zoals de ondergrondse verbinding A6-A9, de Noordelijke Randweg Utrecht (N230), de verbinding A13-A16 ten noorden van Rotterdam en het Trekvliettracé in Den Haag.

Deltanet weg

Investeringen

Er lijkt op hoofdlijnen ook een gemeenschappelijk beeld te ontstaan van de investeringen die horen bij de Deltametropool-ambitie. Dat is een belangrijke stap op weg naar een gemeenschappelijke uitvoeringsstrategie waaraan zowel het Rijk als de lagere overheden financieel bijdragen. De G4 zijn bereid een substantiële bijdrage te leveren in dit verband. Er worden voorbereidingen getroffen om hiervoor fondsen in het leven te roepen zoals het Rotterdamse infrastructuurfonds.
Wij doen hierbij graag een eerste voorzet voor zo'n uitvoeringsstrategie die later in overleg met het Rijk verder ingevuld kan worden. We concentreren ons hierbij met name op de komende kabinetsperiode. De realisering van Deltanet kan stapsgewijs geschieden. Voorop staat dat niet alles tegelijk hoeft of kan.

Met het realiseren van Deltanet zijn forse investeringen gemoeid. Deze investeringsbehoeften hebben betrekking op infrastructuurwerken die tot de Rijksverantwoordelijkheid behoren (zowel weg als rail) en op een aantal grotere weg en OV-projecten die onder de verantwoordelijkheid van de lagere overheden vallen (stedelijke hoofdwegen, stadsgewestelijk OV). Het gaat om extra middelen bovenop het NVVP/BOR/MIT die voor een belangrijk deel uit rijksmiddelen gedekt zullen moeten worden:

- 11 miljard euro voor het versterken van het openbaar vervoer;
- Bijna 2 miljard euro voor transferfuncties, waarvan 1 miljard euro voor de vier sleutelprojecten;
- 8,5 miljard euro voor uitbreiding van de capaciteit en inpassing van het wegennet.

Deze extra benodigde middelen vertonen een stijgende lijn: 1,4 miljard euro voor de periode 2002-2006 (inclusief de sleutelprojecten) en 20,1 miljard euro voor de periode 2006-2020.
De komende kabinetsperiode wil de G4 samen met het Rijk een belangrijke stap zetten op weg naar de realisering van Deltanet. Omdat veel van de Deltanet-projecten nog niet uitvoeringsgereed zijn zal de nadruk in deze periode liggen op het bestekklaar maken van de projecten die wij in de periode na 2006 ten uitvoer willen brengen. De G4 is bereid daar de nodige ambtelijke capaciteit en geld voor vrij te maken. Ook van rijkszijde

moet rekening gehouden worden met een bedrag van 220 miljoen euro als bijdrage aan de voorbereidingskosten.

Op een aantal terreinen kunnen we verder gaan dan alleen het voorbereiden van projecten. Via uiteenlopende benuttingsprojecten is al op korte termijn resultaat te boeken en kan een begin worden gemaakt met de realisering van de noodzakelijke spoorverdubbelingen. Een belangrijke extra kostenpost in dit verband zijn de inpassingsmaatregelen in relatie tot milieu- en veiligheidsnormen als gevolg van de geplande frequentieverhogingen op een aantal baanvakken. Op het wegennet gaat het om aanvullende maatregelen op het gebied van dynamisch verkeersmanagement en om inpassing van rijkswegen.

GDU+ gelden

In het kader van de decentralisatie van 'GDU+ gelden' (gebundelde doeluitkering van het Rijk voor lokale en regionale infrastructurele projecten van minder dan 500 miljoen gulden) is voor de vier Kaderwetgebieden in de Deltametropool een bedrag nodig van 10,6 miljard euro voor de periode 2002-2020. Dit komt neer op ongeveer een verdubbeling van het huidige budget voor lokale en regionale infrastructuur. Bij deze inventarisatie is ervan uitgegaan dat er ook sprake zal zijn van een eigen bijdrage van de betrokken regionale partijen van totaal ongeveer 0,5 miljard euro per jaar. Hiermee zou de eerste 225 miljoen euro van de regionaal/lokale projecten betaald

worden. Het gaat onder andere om de hierboven genoemde projecten die bijdragen aan de realisatie van Deltanet, maar ook om projecten die bijdragen aan de verbetering van de verkeersveiligheid en de beperking van milieuhinder. Bij de grote projecten is voor het deel boven de 225 miljoen euro subsidie nodig van het Rijk. Er zal voor ongeveer 4,5 miljard euro subsidie aangevraagd worden. Het totale bedrag (15,1 miljard euro) voor regionaal/lokale projecten is ontoereikend om de gezamenlijke ambities geheel te realiseren. Voor ongeveer 10% van het bedrag wordt daarom gekeken naar mogelijkheden van innovatieve aanbesteding en PPS-constructies.

Het is ons inziens mogelijk om in de periode 2002-2020 het Deltanet grotendeels te realiseren. Wij stellen voor de realisatie van Deltanet in handen te leggen van een publiek-publieke uitvoeringsorganisatie, die zal worden bestuurd door de belangrijkste overheden in de Deltametropool en het Rijk. Op termijn kunnen zich hierbij private ondernemingen aansluiten.zoals eerder voorgesteld in de advisering van de commissie-Blankert over de A-4 corridor.

5.2 Het versterken van de internationale concurrentiepositie

De mainports en de vier sleutelprojecten in de G4 zien wij als belangrijke voertuigen om de internationale concurrentiepositie te versterken.

Mainports

De mainports Schiphol en de Rotterdamse haven zijn in de mondiale netwerkeconomie de essentiële draaischijven tussen de internationale netwerken van zaken-, goederen- en personenverkeer en onze nationale netwerken. De mainports genereren, blijkens de nota van het ministerie van Economische Zaken, Ruimtelijk Economisch Beleid, directe werkgelegenheid en toegevoegde waarde in de omliggende grootstedelijke gebieden alsmede indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde voor overig Nederland. Beide mainports zijn sterk verweven met de grootstedelijke economieën van de stadsgewesten Amsterdam en Rotterdam en van strategisch belang voor het vestigingsklimaat van Nederland.

Een uitstekende nationale en internationale bereikbaarheid van markten en klanten en een hoogwaardig telecommunicatienetwerk zijn cruciale voorwaarden voor een goede concurrentiepositie van de mainports. Voor de toekomstige ontwikkeling van de mainports zijn hiertoe van belang: voldoende capaciteit van de lucht- en zeehavens, goede ontsluiting via verschillende modaliteiten, versterking van de regiefunctie en voldoende ruimte voor het vasthouden en ontwikkelen van werkgelegenheid en toegevoegde waarde in clusters van mainport-gerelateerde bedrijven. Redenerend vanuit deze (inter)nationale positie, achten de G4 het van belang:

- Dat de breed gedragen planologische kernbeslissing over de Tweede Maasvlakte (inclusief die over de aanleg van 750 ha natuur) nu snel gevolgd wordt door een financieel commitment van elk der partijen, zodat de uitvoering mogelijk wordt.
- De goederenstromen te bundelen via de mainports in plaats van uitbouw van de regionale vervoerknooppunten.

- Vanuit het oogpunt van synergiewaarde (op gebied van ICT, imago, vestigingsklimaat) de mainportontwikkeling gelijk op te laten lopen met de ontwikkeling van de Deltametropool. Hierbij vragen de G4 bijzondere aandacht voor twee aspecten. Ten eerste vereist het simultaan voeren van mainport- en Deltametropoolbeleid afstemming, teneinde overwogen keuzes tussen mogelijkerwijs conflicterende ruimteclaims te maken. Ten tweede neigt het Deltametropoolbeleid de nadruk te leggen op personenmobiliteit en de behoeften van de nationale markt, terwijl de mainports belang hebben bij een eveneens optimale afwikkeling van het goederenvervoer. Wat dit laatste betreft vragen de G4 aandacht voor de ontsluiting en bereikbaarheid naar het achterland en met regionale vervoerknooppunten;

  Wat Schiphol betreft hechten wij zeer aan de in de planologische kernbeslissing gemaakte afspraken over de beheerste groei en aan de afspraken om de luchthaven bereikbaar te houden en te streven naar een aandeel van het openbaar vervoer van veertig procent.

Sleutelprojecten

Een logisch vervolg op de gepleegde inzet van veel extra middelen in de aanleg van de hogesnelheidslijn (HSL), is het tot stand brengen van integrale ontwikkelingsplannen voor de toekomstige halteplaatsen ervan. Met het oog daarop is het Rijk in 1997 het Rijksproject Nieuwe Sleutelprojecten gestart. Van deze nieuwe generatie sleutelprojecten zullen er vier in de G4 liggen. Wij delen de doelstellingen van het Rijk ten aanzien van deze projecten:

- integrale ontwikkeling van de betreffende stationslocaties tot hoogwaardige, multimodale openbaarvervoerknooppunten en tot toplocaties voor wonen, werken en voorzieningen;
- maximale spin off van investeringen in HSL-infrastructuur op stedelijke vernieuwing en intensief ruimtegebruik; en
- maximale spin off van investeringen in commercieel vastgoed op stedelijke vernieuwing en verhoging van de kwaliteit van de fysieke omgeving.

Met het Rijk willen wij principe-afspraken maken over de uitwerking, financiering en fasering van de financiering van (additionele kosten van) de vier sleutelprojecten. Benodigd zijn additionele middelen, zowel vanuit publieke (lokaal en nationaal) als private zijde. Tevens achten de G4 het van belang de functionele complementariteit tussen de nieuwe sleutelprojecten te versterken. De G4 zullen hierover aanvullende afspraken maken.

5.3 Ruimte maken voor kwaliteit in wonen, werken en recreëren

Wij zijn het eens met het Rijk dat de verstedelijking zal moeten worden geconcentreerd op en aan de binnenring van de Deltametropool. Wij ondersteunen het Rijk eveneens in ziin voornemen om zo selectief mogelijk om te gaan met het aanwijzen van nieuwe stedelijke uitbreidingen.

Zuidas

De Amsterdamse Zuidas heeft zich in de afgelopen jaren ontwikkeld tot de nationale toplocatie. Met name vanwege de gunstige ligging tussen Schiphol en het centrum van Amsterdam op een knooppunt van internationale, nationale en regionale verbindingen. De Zuidas heeft de potentie uit te groeien tot internationaal vestigingsmilieu met een positie direct achter de grote financiële centra Londen Parijs en Frankfurt.
Om die potentie te realiseren zal ruimtelijke topkwaliteit geleverd moeten worden. Daarvoor zijn in nauw overleg met het bedrijfsleven ambitieuze plannen ontwikkeld met als belangrijkste ingrediënten het onder de grond brengen van de hoofdinfrastructuur en het realiseren van een hoogwaardig gemengd stedelijk gebied.

Rotterdam Centraal

Het trein- en metrostation Rotterdam CS is ontoereikend voor het groeiend aantal reizigers. Dat zal zeker het geval zijn als de HST hier zal halteren. Bovendien zal het station onderdeel uitmaken van het light-rail systeem RandstadRail en kent het openbaar entreegebied rond het station een groot aantal belangrijke tekortkomingen. En last but not least maakt het gebied onderdeel uit van de verdichtingsstrategie voor de binnenstad. Het in overleg met particuliere partijen ontwikkelde masterplan voor 'Rotterdam Centraal' is dan ook gericht op de creatie van een hoogwaardig mobiliteitsknooppunt in de vorm van een terminal van internationale allure en op de integrale herstructurering van dit deel van het centrum met een krachtig stedelijk programma.

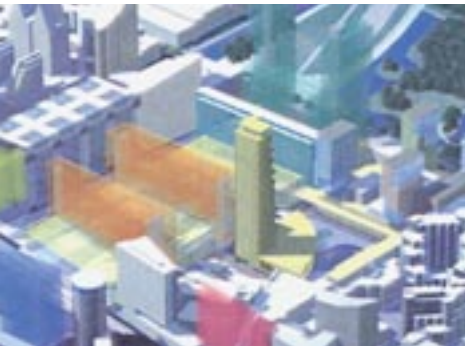

Hoog Hage

De eerste fase Hoog Hage is gestart. Als toegangspoort van de stad zal Den Haag CS en omgeving zich ontwikkelen tot beeldbepalende stationslocatie. Meervoudig gebruik van de ruimte door verticale verdichting en functiemenging maar ook bouwen voor de top van de markt staan centraal. De kwaliteit van de openbare ruimte zal worden vergroot waarbij de introductie van een plint van 12 à 15 m cruciaal is. De inzet op hoge kwaliteit geldt ook voor het station zelf. Het principe van de compact gestapelde OV-knoop zal letterlijk zichtbaar worden gemaakt door zicht vanuit de stationshal op hoger gelegen trams en bussen. Voor de grootste reizigersstroom zal een ruime entree worden gerealiseerd.

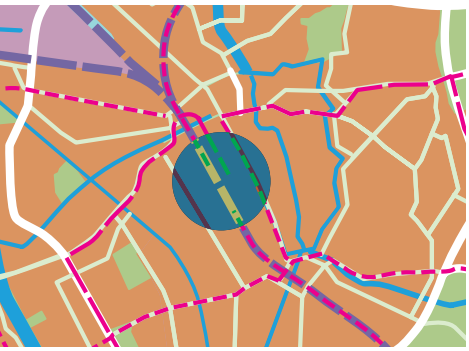

Stationsgebied Utrecht

Al jaren staat het Stationsgebied van Utrecht ter discussie; een herontwikkeling van het gebied is hard nodig. De Gemeente Utrecht ontwikkelt twee uitvoerbare planrichtingen, waarover in mei 2002 een raadplegend referendum voor de inwoners van Utrecht zal plaatsvinden. Een vaste (niet-referendabele) basis geldt voor beide planrichtingen. Belangrijkste element daarvan is de OV-Terminal, ofwel een nieuw stationscomplex. Over de variant van de OV-terminal is overeenstemming tussen Rijk, gemeente, NS en Bestuur Regio Utrecht. Beide plannen kunnen inmiddels rekenen op instemming van betrokken partijen, zoals Rijk, investerende partijen in het gebied en belanghebbende bewoners, eigenaars en gebruikers. Na het referendum wordt de gekozen planrichting uitgewerkt tot een masterplan.

Een substantieel deel van de verstedelijking zal conform de afspraken tussen de overheden moeten worden gerealiseerd in bestaand bebouwd gebied. Het betreft gemiddeld 40 procent, in zowel groot- als kleinschalige transformaties in de vroeg-naoorlogse herstructureringsgebieden van het bouwprogramma voor woningen. Om deze verdichtingsdoelstelling te bereiken zijn ingewikkelde, langdurige en kostbare ruimtelijke en sociaal-economische ingrepen nodig. Hiervoor is een stimuleringsprogramma nodig, waarbij onder meer rekening wordt gehouden met de vraag naar differentiatie van woon- en werkmilieus en de ruimtelijke beperkingen die samenhangen met het veiligheids-, water-, verkeer- en vervoer- en milieubeleid.

Potentiële ruimte op de 'Randstadring'
bron: RegioRandstad: Naar een blauwgroene Deltametropool

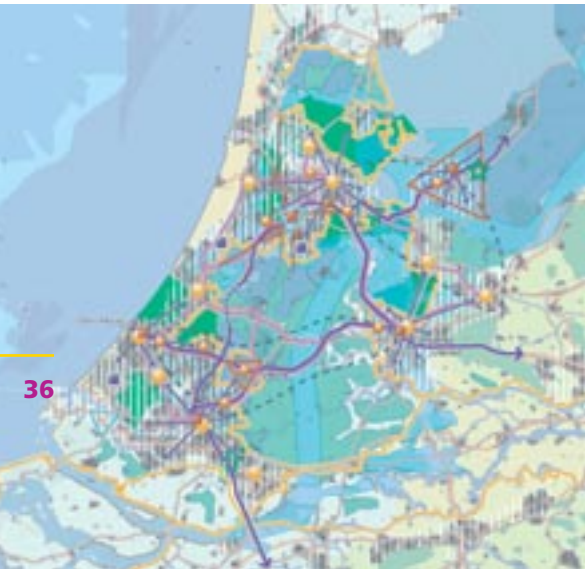

Ontwikkelingsbeeld Deltametropool
bron: Vrom 5e nota deel 3

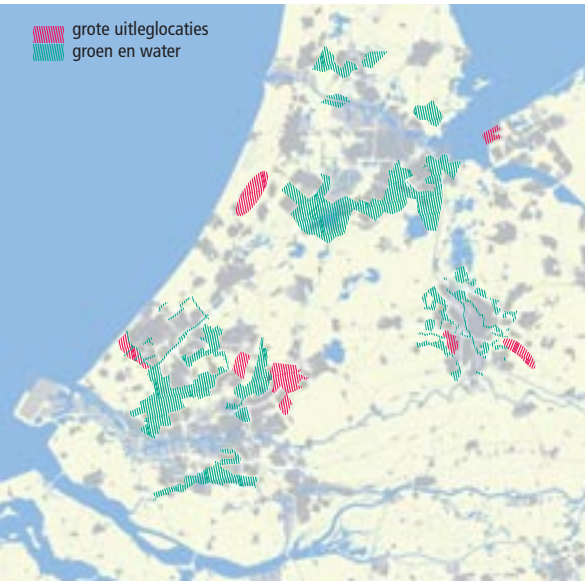

Nieuwe ontwikkelingen in kader 5e nota RO

Voor de overige nieuwe woningbouw dienen de uitleglocaties. Langs openbaarvervoerlijnen zijn relatief kleine toevoegingen mogelijk. Maar er zullen robuuste keuzes – onder andere over voorinvesteringen – gemaakt moeten worden. Het overleg over de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening heeft opgeleverd voor Amsterdam: Almere en Bollenstreek; voor Utrecht: Rijnenburg en diverse mogelijke locaties binnen de provincie Utrecht; voor Den Haag: Westlandse Zoom; en voor Rotterdam: de driehoek Gouda, Zoetermeer en Rotterdam. Het in de genoemde driehoek gelegen gebied vereist een integrale planontwikkeling voor wonen, werken, recreatie, groen, water, infrastructuur en glastuinbouw. Mede daarom is er sprake van een bandbreedte van het aantal te realiseren woningen in het gebied.

Over het verhogen van de kwaliteit en kwantiteit van de groen- en recreatiegebieden in en nabij de steden bestaat een grote mate van overeenstemming tussen het Rijk en de G4. De bufferzones zullen worden omgevormd tot regionale parken en het voornemen bestaat de overige groene gebieden te koppelen aan de grootschalige stedelijke uitleggebieden. De transformatie van bufferzones naar regioparken en de verknoping ervan met het stedelijk groen verlopen echter traag. Ter ondersteuning van krachtig gemeentelijk en provinciaal beleid dringen wij aan op initiatieven van het Rijk in het uitbuiten en uitvoeren van het instrument van regionale parken.

Voor wat betreft de ruimte voor economische ontwikkeling, hebben wij een hoog ambitieniveau. Wij wensen – en achten ons daartoe in staat – voldoende en gevarieerd aanbod van bedrijventerreinen te realiseren. Hierbij zal de aandacht uitgaan naar variatie in ligging en bereikbaarheid, naar bedrijventerreinen voor buitenlandse topondernemingen en business- en scienceparken van nationale betekenis. Investeringen zullen gericht zijn op de herstructurering gekoppeld aan verduurzaming en intensivering, alsook op aanleg van nieuwe bedrijventerreinen.
Wij concluderen hierbij echter een grotere behoefte aan ruimte voor bedrijvigheid dan de raming van het Rijk. Tevens concluderen wij dat enkele locaties minder haalbaar zijn dan aanvankelijk werd gedacht. Tekorten dreigen in alle vier de grootstedelijke gebieden in de Deltametropool; het meest nijpend zijn ze in Rotterdam. Wij ondersteunen het voorstel om een extra verkenning ter zake te laten verrichten, waarbij wij niet uitsluiten dat een deel van de oplossing van het kwantitatieve en kwalitatieve tekort buiten de Deltametropool gevonden moet worden.

De glastuinbouw vormt een belangrijke economische factor voor Nederland. Maar tevens dient te worden beseft dat een forse herstructurering nodig is en dat de huidige en geplande locaties onder druk van de verstedelijking staan. Een benadering die gericht is op versterking van de dynamiek van het glascomplex is effectiever dan een die gericht is op het behoud van de omvang van areaal glas. Verplaatsing, ook buiten de Deltametropool, sluiten wij niet uit.

5.4 Het vernieuwen van verouderde stedelijke gebieden

De eerste tranche van ISV-middelen heeft in de G4 geleid tot het weer opstarten van een stedelijke vernieuwingsoperatie die is gericht op de integrale verbetering van de kwaliteit van de verouderde (woon-)wijken. Deze opstart heeft de nodige tijd in beslag genomen, waardoor in algemene termen tot 2005 slechts eenderde van het oorspronkelijk beoogde programma zal zijn uitgevoerd. Het zwaartepunt van het programma zal daarom komen te liggen op de periode na 2005 en een doorloop na 2010 zal wellicht onvermijdelijk zijn.
In enkele delen van de G4, met name in Den Haag en Rotterdam, is er sprake van extra risico's en lage rendementsverwachtingen. Deze stadsdelen vereisen een ingrijpende aanpak om de neerwaartse spiraal om te buigen. Dit leidt vooralsnog tot ongedekte tekorten voor de daar nodige herstructureringsprojecten. Onze verwachting is dat door uitvoering van dit soort plannen het vertrouwen in het 'herstellend vermogen' van de gebieden en de kansen op publiek-private samenwerking zullen toenemen.

Daarnaast gaan de G4 grootschalige transformaties van grote delen van hun grondgebied tegemoet. Voorbeelden hiervan zijn de noordelijke en zuidelijke IJ-oevers in Amsterdam, Waalhaven Oostzijde in Rotterdam, Binckhorst in Den Haag en Lage Weide en Cartesius driehoek in Utrecht. Deze grootschalige transformaties zullen over het algemeen te maken hebben met een negatieve grondexploitatie en extra risico's. De kost gaat hier voor de baat uit. De baat zal op langere termijn onmiskenbaar zijn en verwacht wordt dat deze grootschalige transformaties ook grote impulsen zullen geven aan de omliggende omgeving.

Langs de noordelijke en zuidelijke IJ-oevers van Amsterdam kunnen, door bedrijfsverplaatsingen en herschikkingen van bestaande functies, omvangrijke nieuwe ontwikkelingszones worden gecreëerd. Tot en met 2010 wordt onder meer uitgegaan van de ontwikkeling van het Coenplein tot logistiek knooppunt, de herstructurering van de voormalige scheepswerf op het Cornelis Douwesplein tot een modern bedrijvengebied, de herontwikkeling van de Van Hasseltzone en het Masterplan voor de herontwikkeling van het centrale deel van de noordelijke IJ-oevers met het Shell-terrein. De herontwikkeling van de zuidelijke IJ-oevers is inmiddels in volle gang. Ten gevolge van milieuzoneringen is het woningaantal aan de westzijde van de Houthavens gehalveerd tot 900 woningen.
Wat de Waalhaven Oost- en Zuidzijde in Rotterdam betreft gaat het op een termijn (na 2020) om een transformatie van zeer grote havengebieden naar woonwerkgebieden. Verwacht wordt op deze binnenstedelijke locaties een substantiële toevoeging van circa 5.000 woningen, kantoren en bedrijven (210.000 m2 bvo kantoren/voorzieningen en 990.000 m2 bvo bedrijven) te kunnen realiseren.
De Binckhorst is een gemengd bedrijvengebied, dat momenteel geïsoleerde, doch in potentie strategisch gelegen ligt tussen de knopen Den Haag Centraal Station, Hollands Spoor en het Prins Clausplein. Nu nog een gebied met industriële bedrijvigheid, kantoren, garagebedrijven en detailhandel. Georiënteerd op zowel Den Haag als de regio. Als het aan de gemeente Den Haag ligt, echter in de toekomst – op basis

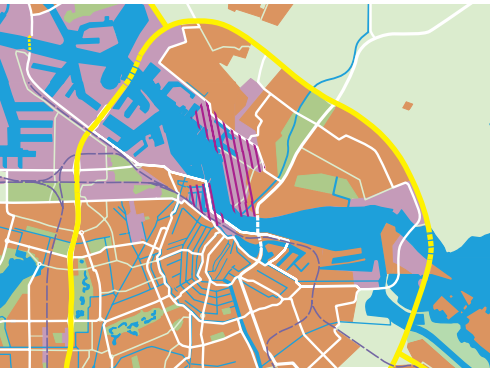

Amsterdam IJ-oevers

Rotterdam Waalhaven Zuid- en Oostzijde

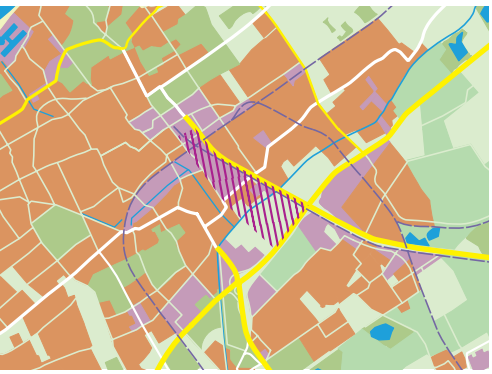

Den Haag Binckhorst

Utrecht: Lage Weide/ Leidsche Rijn

van een nieuw marktperspectief voor de Binckhorst – als onderdeel van een internationale, centrale zone in Den Haag. Een marktperspectief dat tevens de positie van Den Haag binnen de Deltametropool en Europa versterkt als een internationale stad van bestuur, recht en vrede.
In Lage Weide, het industrie- en havengebied in het noordwesten van Utrecht, wil de gemeente Utrecht de aanhechting van Leidsche Rijn aan de bestaande stad vormgeven. Als dragers van het Randstadspoor worden voorzien beide verdubbelde sporen. De te integreren A2 wordt hier voorzien van parallelstroken met bijbehorende aansluitingen en er wordt gewerkt aan een hoogwaardige openbaarvervoertangent die reizigers vanuit Amsterdam en Rotterdam/ Den Haag direct verbindt met de groeiende werkgelegenheid in Papendorp en Nieuwegein. Om de potentie als knooppunt van beide stations te stimuleren wordt voorgesorteerd op nieuwe programma's. Voor Lage Weide betreft dit een transformatieopgave van het centrale deel van het bedrijventerrein, terwijl het voor Leidsche Rijn Centrum deels transformatie, deels een intensivering van de huidige plannen betekent.

Naast grootschalige transformaties leggen de G4 de nadruk op het stimuleren van het stedelijk wonen. Woonmilieudifferentiatie op regionale schaal is het sleutelbegrip. Met het realiseren van 'dun-duur' en 'dicht-grootstedelijk' trachten wij midden- en hogere inkomensgroepen te behouden voor de Deltametropool. Een goed voorbeeld van 'dun-duur' is de wijze waarop in de Westlandse Zoom ten zuidwesten van Den Haag, samen met de provincie Zuid-Holland en de regio, een drieslag wordt voorbereid. Naast een robuuste groen-blauwe structuur en een duurzaam ontwikkelingsperspectief voor glastuinbouw biedt deze locatie op grote kavels ruimte voor dure woningen, ter ondersteuning van het internationale vestigingsklimaat.

5.5 De Deltametropool op 'glas'

De economie van Nederland ontwikkelt zich steeds meer in de richting van een kennis- en diensteneconomie. Een dergelijke economie vraagt om een continue wisselwerking tussen kennisinstituten en bedrijfsleven. Een wisselwerking waarbij kenniscentra en bedrijfsleven eenzelfde beeld moeten hebben van de sociaal-economische kansen en bedreigingen. Een wisselwerking die om een proactieve opstelling vraagt gericht op het stimuleren van kansrijke economische clusters. Het gaat hierbij om het creëren van de juiste context door:

- het ondersteunen van kansrijke economische clusters door de overheid;
- de samenwerking tussen kennisinstellingen (universiteiten, hogescholen, regionale opleidingcentra, middelbare en lager scholen) te verbeteren;
- de kwaliteit van het onderwijs gericht op de kenniseconomie te verbeteren;
- ruimte te creëren voor samenwerking tussen kennisinstituten en bedrijfsleven;
- de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën te accommoderen.

Wat dit laatste betreft denken de G4 concreet aan een Deltametropool op glas. Immers, in de zich internationaal ontwikkelende netwerkeconomie spelen

nieuwe informatie- en communicatietechnologieën niet alleen meer een katalyserende maar ook een accommoderende rol. De revolutionaire schaalsprong naar bredbandtechnologie (>5 Mb/sec) biedt daarbij perspectieven op bundels van uiteenlopende nieuwe diensten en een veel efficiëntere distributie van bestaande diensten en producten, zowel in de private als semi-publieke en publieke sfeer.

Nederland heeft op ICT-gebied een krachtige ontwikkeling doorgemaakt wat betreft verbindende telecommunicatie-infrastructuur en penetratiegraad. Qua internationale verbindingen behoort Nederland tot de wereldtop, mede dankzij de vestiging van het na New York en Londen grootste internet-knooppunt ter wereld in Amsterdam. Ook de nationale 'backbone' en de aansluiting daarop van de steden voldoet aan internationale standaards. Waar het echter nog grotendeels aan ontbreekt, is de laatste schakel; van financiële instellingen, grote zakelijke dienstverleners en kennisinstituten naar de eindgebruiker. Deze laatste schakel, het haarvatennet, is nog uitermate beperkt ontwikkeld. Terwijl in verschillende landen om ons heen alsook in Noord-Amerika forse publieke investeringen plaats vinden om eindgebruikers – bedrijven, instellingen en burgers – aan te sluiten.

In Nederland is de aanleg van breedbandvoorzieningen naar eindgebruikers toe – 'the last mile' – tot nu toe beperkt tot enkele voornamelijk private initiatieven op kleine schaal en het Kenniswijk-experiment van het ministerie van Verkeer en Waterstaat in de gemeente Eindhoven. Het risico is dat op deze manier de ontwikkeling te traag op gang komt en internationaal gezien nieuwe achterstanden ontstaan; dat selectieve aansluiting plaats vindt, zogenoemde 'cherry-picking' op enkele delen van het infrastructurele netwerk waar sprake is van een concentratie van hogere inkomens en dus hoge penetratiegraden en dat monopolievorming optreedt.

Gezien het belang van de toepassing van ICT-breedband-voorzieningen bij de internationale concurrentie, maar ook gelet op het maatschappelijk belang meer in het algemeen (toepassing in sfeer van zorg, onderwijs, veiligheid en overheidsdiensten) zien wij een gefragmenteerd netwerk een belemmerende factor voor een vitale maatschappelijke ontwikkeling. Publieke (majeure) investeringen, al dan niet in publiek-private vorm, zijn onontbeerlijk om deze dreiging af te wenden, de aansluiting op internationale ontwikkelingen te waarborgen en – last but not least – de reeds verworven voorsprong te behouden.

Wij wensen ons in te zetten om de Deltametropool op glas te krijgen en zien in dit streven ook een medeverantwoordelijkheid van het Rijk. Het Rijk wordt daarom uitgenodigd, voortbouwend op de ervaringen met reeds ondernomen kleinschalige experimenten, te participeren in grootstedelijke initiatieven. Zowel door de te ontwikkelen infrastructuur te benutten voor levering van centrale overheidsdiensten als door majeure bijdragen in de financiering van de 'missing link' in de infrastructuur.

Onderbouwing

6

De wereld in de stad

Globalisering en de ambities van de G4 om een global city te worden, brengen ook de wereld in de stad. De aanwezigheid van zo'n honderdenzestig nationaliteiten op een bevolking van twee miljoen inwoners (vijf tot zes miljoen in de gehele Deltametropool), internationale bedrijven, instellingen en universiteiten en een dagelijkse pendel van ongeveer een miljoen personen naar de stad, geven de G4 ook in sociale en culturele zin een dynamisch, divers en kosmopolitisch karakter.
De opgave waar wij voor staan is er voor te zorgen dat onze inwoners en gasten – oftewel diegenen die niet in de G4 wonen maar er wel ondernemen, werken, winkelen, naar school gaan en gebruik maken van onze voorzieningen - met hun kwaliteiten en inzet de potenties van de Deltametropool meehelpen tot bloei te brengen.

Een opgave die wij allereerst plaatsen tegen de achtergrond van ingrijpende sociale en culturele transformaties. Transformaties als de neerslag van globalisering op onze stad en onze samenleving. In dit verband stellen wij centraal: de migratie (6.1.1), de sociale opgave ten gevolge van de economische ontwikkeling (6.1.2), de sociale keerzijde van de metropolitane dynamiek (6.1.3) en cultuur als motor van de stedelijke samenleving in de G4 (6.1.4).
Vervolgens vertalen wij deze sociale en culturele transformatieprocessen in een aanvalsplan voor een sociaal en cultureel sterke Deltametropool. Een aanvalsplan dat vijf strategische doelen heeft: het terugwinnen van de midden- en hogere inkomensgroepen, het bieden van perspectieven voor en benutten van persoonlijke ontwikkeling, het versterken van de kenniseconomie, het versterken van cultuur als magneet voor de stad en het bieden van bescherming en zorg.

6.1 Sociale en culturele transformaties

Maatschappelijke processen zijn van vergaande invloed op de stedelijke samenleving van de G4. Wij wijzen in dit verband op sociale en culturele transformatieprocessen als migratie, de sociale opgaven ten gevolge van de economische dynamiek, de sociale keerzijde van de metropolitane dynamiek en tenslotte cultuur als motor van de stedelijke samenleving.

6.1.1 Migratie

De Deltametropool en met name de G4 kenmerken zich door een sterke selectieve migratie naar inkomen, etniciteit, leeftijd en huishoudenssamenstelling. De G4 oefenen een bijzondere aantrekkingskracht uit op jongeren, allochtonen en laaggeschoolden, terwijl het aandeel ouderen, autochtonen en hoger geschoolden gestaag afneemt. Daarnaast is er sprake van een 'natuurlijke' demografische ontwikkeling. Bij elkaar betekent dit dat de bevolking in de G4 verkleurt en verjongt ofwel ontgrijst. Per saldo voltrekt zich een ware sociaal-culturele metamorfose in de G4.

Samenstelling van migratie in tweede helft van de jaren negentig ('95 t/m '99)

Bevolkingsgroep	leeftijd	Vestiging in een van de G4	Vertrek uit een van de G4	migratiesaldo
Kinderen	0-15	30.235	62.890	-32.655
Jongeren	15-30	218.485	156.095	+62.390
Volwassenen	30-50	99.095	156.440	-57.345
Ouderen	50 +	29.045	54.215	-25.170
Alleenstaanden	-	379.127	285.532	+93.595
In gezinsverband	-	76.894	181.307	-104.413

Bron: CBS, bewerking: COS

Immigranten direct uit buitenland, in G4 en Nederland

	1995	1996	1997	1998	1999
G4	21.048	27.886	30.173	33.840	31.218
Nederland	96.099	108.749	109.860	122.407	119.151
Aandeel van G4 in heel Nederland	21,9%	25,6%	27,5%	27,6%	26,2%

Bron: CBS, bewerking COS

Aandeel allochtonen (westers en niet-westers) in de G4

	1990	2000
Amsterdam	34,6%	44,4%
Rotterdam	28,5%	40,0%
Den Haag	30,7%	40,1%
Utrecht	24,6%	27,8%

Bron: WRR

De verandering in de bevolkingssamenstelling van de G4 doet ons het volgende constateren:

- Een deel van de dynamiek is het gevolg van het relatief hoge aandeel universiteiten en hogescholen. Jongeren trekken naar de G4 toe om hier te studeren en verlaten de G4 nadat zij een diploma hebben behaald of hun eerste carrièrestap hebben gezet. Extreem, doch illustratief is de constatering in Amsterdam dat na tien jaar bijna tweederde van de totale bevolking zich heeft vernieuwd.
- De selectieve migratie hangt onlosmakelijk samen met het functioneren van de woningmarkt, in het bijzonder met de verdeling van de categorieën woningen over de G4 en de suburbane gebieden. De woningvoorraad in de G4 wordt nog steeds gedomineerd door goedkope, vooroorlogse en kleine meergezinswoningen van een matige kwaliteit. Tegelijkertijd blijft de woningbouwproductie achter op de doelstellingen. Van de oorspronkelijke intenties om in ons land 100.000 woningen per jaar toe te voegen, worden er 60.000 en volgens sommige berekeningen zelfs maar 40.000 gerealiseerd. Een reeks van elkaar versterkende ontwikkelingen – waaronder: complexiteit van woningbouwprojecten, prijsontwikkeling op de koopwoningmarkt, stijging van de bouwkosten, stijging van de grondprijzen, stijging van het verschil tussen kosten en opbrengsten in de sociale huursector en daling van aantal trans-

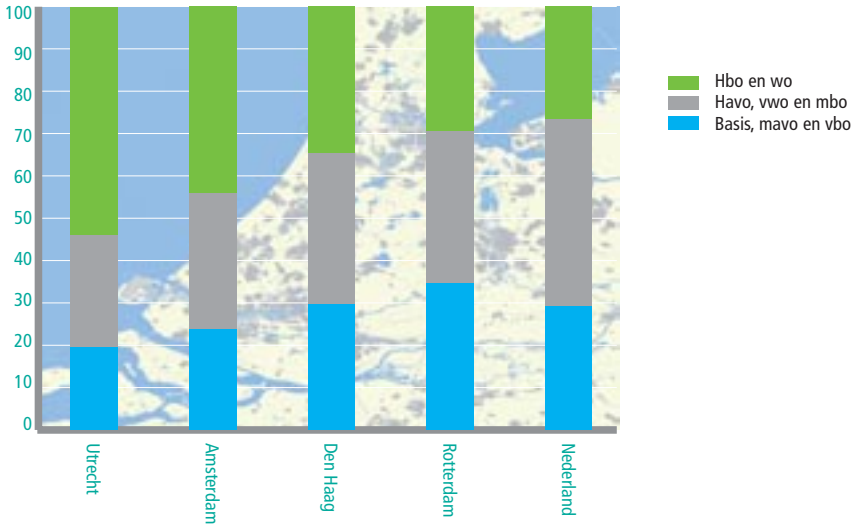

Opleidingsniveau actuele beroepsbevolking G4 en Nederland 1998

Bron: CBS

acties – zorgt ervoor dat de stagnatie van de woningbouw in de G4 inmiddels alarmerende vormen begint aan te nemen.

- De dynamiek is niet in alle delen van de stad even groot. De selectieve migratie concentreert zich met name in vroeg-naoorlogse wijken met een grote goedkope woningvoorraad.
- Meer dan een kwart van het totale aantal immigranten uit het buitenland vestigt zich in de G4, terwijl in de G4 ongeveer een achtste deel - te weten 12,7% - van de Nederlandse bevolking woont.
- De immigratie van dit moment heeft een andere achtergrond (gezinsvorming en vluchtelingen) dan voorheen (arbeid). De instroom blijft weliswaar substantieel, maar de landen van herkomst en problematiek veranderen.

De sociaal-culturele metamorfose van de G4 biedt ons kansen en stelt ons voor problemen:

- De G4 functioneren, veel meer dan de andere steden in Nederland, als een 'opwerk- en emancipatiemachine'. Immigranten en jongeren komen naar de G4 toe, ontplooien zich (via onderwijs en vrijetijdsvoorzieningen) en vestigen zich voor een belangrijk deel elders in Nederland. Deze emancipatiefunctie is cruciaal voor inburgering en ontplooiing en moet om die reden worden versterkt. Wij constateren dat onder, vooral allochtone, jongeren sprake is van een verontrustende vroegtijdige schooluitval. Zo wijst bijvoorbeeld Rotterdams onderzoek uit dat de schooluitval onder allochtone jongeren beduidend hoger ligt dan onder autochtone jongeren. De percentages van jongeren (17-23 jaar) die nog geen startkwalificatie hebben en ook geen onderwijs meer volgen blijken hier met name onder Antillianen, maar ook onder Marokkanen en Turken soms anderhalf tot twee keer zo hoog te liggen als onder autochtonen. Tegelijk met het versterken van de emancipatiefunctie moeten wij er ook in gaan slagen om meer jongeren hun carrière binnen de G4 voort te laten zetten.
- De geringe aantrekkingskracht van de G4 op de middengroepen vormt voor zowel de koopkracht, het voorzieningenniveau, de stedelijke arbeidsmarkt als de sociale stabiliteit binnen onze stedelijke samenleving een bedreiging.

- Diversiteit is een kracht van de G4 en moet als zodanig in beleid worden omgezet. Een diverse stad neemt verschillen van unieke individuen en groepen als vertrekpunt van beleid. Een aanpak die focust op de situatie waarin mensen verkeren (inclusief aanbod van goederen en diensten) en niet per definitie op een (van de) groep(en) waartoe zij behoren. Niet meer vanuit een traditioneel doch grofmazig doelgroependenken, maar – ondanks alle goede bedoelingen – vanuit een meer fijnmazige benadering met oog voor sociaal-economische en culturele diversiteit binnen de gehanteerde groepen. Een aanpak die uitgaat van de eigen kracht en verantwoordelijkheid van mensen en niet van zieligheid. Die alle vormen van uitsluiting krachtig en resultaatgericht aanpakt. Sleutelbegrippen worden: zelforganisatie, emancipatie, inburgering en interactie in een plurale en democratische samenleving. Met als grondslagen: zorg en leefbaarheid voor iedereen, gemeenschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel en scheppen van zekerheid en veiligheid.
- De constante instroom van nieuwe allochtonen in de G4 doet echter tegelijkertijd een groot beroep op het ontvangend vermogen van en integratievermogen binnen onze samenleving. Integratie in onze immigratiesamenleving is niet vanzelfsprekend. Sociaal en cultureel isolement van groepen, onderbenutting van menselijk potentieel, marginalisering en leefbaarheids- en veiligheidsproblemen zijn reële risico's. Inburgering van nieuwkomers via maatwerk en onder duidelijke voorwaarden is ons antwoord. Echter, dit is geen afdoende antwoord. Immers, de mate waarin de constante instroom plaatsvindt vraagt om een vergaande interculturalisatie van instellingen.

6.1.2 Sociale opgave vanuit de economische ontwikkeling

Globalisering van de economie leidt tot ingrijpende veranderingen in de economische structuur, in het bijzonder in onze kennis- en diensteneconomie. Vrije tijd, logistiek en infor-

Het opleidingsniveau van de actuele beroepsbevolking in Rotterdam naar etniciteit per 1-1-98 Bron: Minderhedenmonitor 1999, ISEO & COS

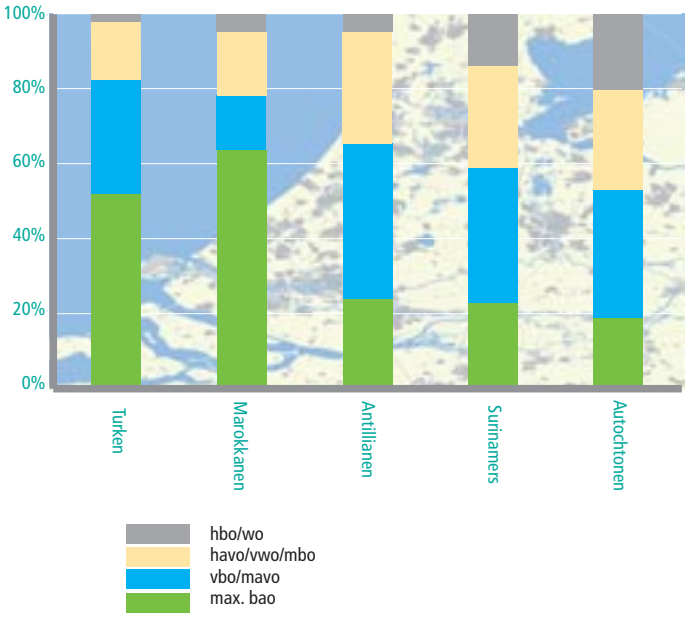

Werkloosheid in de vier grote steden en Nederland Bron: CBS

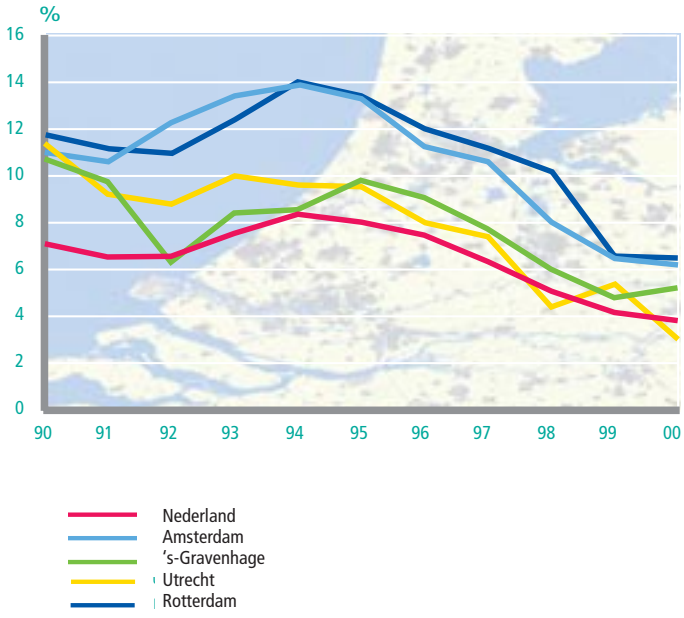

matie- en communicatietechnologie dienen zich aan als kansrijke economische clusters. Mits de G4 zouden kunnen beschikken over voldoende arbeidspotentieel, dat goed opgeleid en gemotiveerd is. Hier treden echter twee, bijna structurele knelpunten op. Ten eerste blijven de specifieke startkwalificaties en het opleidingsniveau van onze beroepsbevolking achter bij de vraag. Dit uit zich in een relatief hoge werkloosheid. Ter illustratie het opleidingsniveau van de actuele beroepsbevolking in Rotterdam naar etniciteit per januari 1998.
En ten tweede voelen arbeidskrachten in maatschappelijk cruciale sectoren zich onvoldoende aangetrokken om in de G4 te gaan wonen en werken. Recent onderzoek van het IVA Tilburg naar het verloop van personeel in deze sectoren uit de G4 toont een zorgelijke situatie aan, zeker waar het gaat om jongeren:

Verloop van onderwijzers, zorgpersoneel en politiepersoneel uit de G4

Sector	Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht
Voortgezet onderwijs				
Uitgaande mobiliteit (%), 1994-2000	2,3	3,0	2,9	3,8
Idem jongeren tot 35 jaar (%)	5,1	6,7	7,1	8,8
Winst-verlies jongeren 1994-2000	-18	-90	-24	-19
Uitstroom tot 35 jaar, 2000 (%)	8,4	10,4	11,2	10,1
Basisonderwijs				
Uitgaande mobiliteit (%), 1994-2000	1,9	2,2	2,1	2,4
Idem jongeren tot 35 jaar (%)	4,0	4,4	4,2	4,6
Winst-verlies jongeren 1994-2000	-132	-225	-162	-16
Uitstroom tot 35 jaar, 2000 (%)	9,3	6,6	7,0	8,4
Zorgsector				
Bruto verloop, 2000 (%)	n.b.	14,3	14,1	n.b.
Netto verloop, 2000 (%)	8,9	6,0	8,7	n.b.
Instroom, 2000 (%)	6,7	7,8	8,1	n.b.

bron: IVA Tilburg, instituut voor sociaal-wetenschappelijk beleidsonderzoek en advies

- In het onderwijs is de problematiek van de G4 duidelijk zichtbaar. Hoewel generiek gesproken de mobiliteit laag is, worden de G4 wel in toenemende mate geconfronteerd met een netto aanbodverlies, met name van onderwijzers in de leeftijdscategorie tot 35 jaar.
- De problematiek in het onderwijs is veel groter in het basisonderwijs dan in het voortgezet onderwijs, hoewel ook hier in toenemende mate knelpunten optreden.
- In de zorgsector is het hoge bruto-verloop in de G4-regio's in combinatie met de gegevens over netto-omloop mogelijk ook een afspiegeling van de winst-verlies situatie. Beide verloopcijfers zijn in de G4 aanmerkelijk hoger dan elders.

De opgave waarvoor wij staan is een meervoudige:

- Ruimte bieden voor laaggeschoolde arbeid en het verbeteren van de toeleiding naar deze arbeid. Maar tegelijkertijd de grote instroom van laaggeschoolden proberen te beperken.
- De beroepsbevolking adequaat (bij)scholen en onderscholing voorkomen, waarbij bestrijding van vroegtijdig schoolverlaten aandachtspunt nummer één is.
- Voorkomen van de uitstroom van middengroepen en bevorderen van de instroom ervan.

6.1.3 De sociale keerzijde van de metropolitane dynamiek

De grote schaal van onze steden, de tolerantie, de betrekkelijke anonimiteit, de dynamiek en het voorzieningenniveau oefenen grote aantrekkingskracht uit op problematische groepen. Groepen die juist in de grote stad extra het risico lopen onderuit te gaan. Met als gevolg grote problemen – zowel in omvang als in de aard van de problematiek – rondom de zorg, de opvang van dak- en thuislozen en drugsverslaafden.

Enkele illustratieve citaten over druggebruik

Rotterdam:

'Van de Rotterdammers geeft 7% aan ooit wel eens harddrugs te hebben gebruikt. Geschat wordt dat 3.500 tot 4.000 personen in Rotterdam heroïne gebruikt. Van de Rotterdammers gebruiken 9.000 personen regelmatig cocaïne. In absolute aantallen gaat het hier om een omvangrijk gezondheidsprobleem.'

Den Haag:

'Van de 2.658 harddruggebruikers die in de periode 1996-1998 bekend zijn bij de politie of verslavingszorg was bijna de helft van hen (47%) van allochtone origine. Van de Antillianen is het grootste aandeel bekend (33 per 1.000 Antillianen), gevolgd door Marokkanen (22 per 1.000 Marokkanen) en Surinamers (19 per 1.000 Surinamers). Onder autochtone Nederlanders lag het cijfer op 9 per 1.000 Nederlanders en onder Turken op 5,5 per 1.000 Turken.

Er bestaat een sterke samenhang tussen de sociaal-economische achterstandsscore van een wijk en het percentage harddruggebruikers onder de 15-54 jarige wijkbevolking. (…) Het heroïnegebruik lijkt over haar hoogtepunt te zijn gezien het feit dat het aandeel cliënten in de drugshulpverlening dat cocaïne als belangrijkste middel gebruikt over beide perioden toenam van éénvijfde naar een kwart. Naar schatting vertoont tweederde van de Haagse harddruggebruikers crimineel gedrag.'

Uit: Gezondheid in de grote steden, Achterstanden en kansen, RIVM, 2001, p.26, 27.

Als extra complicatie ondervinden wij de groei in de zorgzwaarte. Er is een substantiële toename van het aantal ernstig en veelvoudig gestoorden die geen contact (meer) hebben met de hulpverlening. Dit mede als gevolg van de zogenoemde vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg, met minder opname en meer behandeling in de woonomgeving. In dit verband is de toename van persoonlijke crisissituaties en overlast in de G4 ronduit verontrustend te noemen.

Kenmerkend voor de G4 zijn tevens de grote gezondheidsverschillen in onze samenleving. De sociaal-economisch zwakke groepen zijn in de G4 ruim vertegenwoordigd en bestaan voor een groot deel uit immigranten met een aantoonbare lagere levensverwachting. De oorzaken liggen zowel in de woon- en werkomstandigheden, hoger risico op slachtofferschap alsook in de financiële mogelijkheden, het gedrag en de levensstijl.

'In allochtone huishoudens is armoede een veelvoorkomend verschijnsel. Op zichzelf genomen is dit geen verrassende constatering. Armoede weerspiegelt in grote lijnen de arbeidsmarktpositie en deze is bij niet-westerse allochtonen beduidend ongunstiger dan bij autochtonen.
(…) Bijna 40% van de niet-westerse allochtone huishoudens heeft een laag inkomen, tegen 12% van de autochtone. Vooral onder de Turkse en Marokkaanse huishoudens komt armoede veelvuldig voor. Van de niet-westerse allochtone huishoudens met een laag inkomen is meer dan de helft al langer dan vier jaar hierop aangewezen.
(…) Zorgelijk is voorts dat er – afgemeten aan de inkomenspositie van de tweede generatie – van een positieve ontwikkeling in de richting van afname van armoede nauwelijks sprake is. Onder de tweede generatie is het aandeel met een laag inkomen nog steeds zeer groot en wijkt niet substantieel af van dat aandeel onder de eerste generatie.'

Uit: Armoedemonitor 2001, SCP, november 2001, p. 83, 84.
Uit eerdere analyses blijkt dat westerse allochtonen qua inkomen vergelijkbaar zijn met Nederlanders; het percentage westers allochtone huishoudens met een laag inkomen verschilt niet wezenlijk van dat bij autochtonen. Om die reden ligt hier het accent op armoede onder niet-westerse huishoudens.

Enkele leefsituatie-indexcijfers van het SCP staan hiernaast in tabelvorm vermeld. Hieruit blijkt (op de terreinen gezondheid, woonsituatie, diversiteit vrijetijdsactiviteiten, bezit duurzame consumptiegoederen, vakantie, mobiliteit, sociale participatie en sportbeoefening) onder andere dat de G4 achteruitgaan en de G21 juist vooruitgaan.

Leefsituatie-indices naar type steden

	1997	1999
G4	97	95
G21	98	100
Rest van Nederland	101	103

Bron: CBS, SCP-bewerking

'Bewoners van de grote steden ervaren hun gezondheid als minder goed, ze rapporteren meer psychiatrische stoornissen en gaan over het algemeen eerder dood. Zo ligt de sterfte in de grote steden ruim 11% hoger dan elders. Dit verschil is vooral het gevolg van de opstapeling van gezondheidsproblemen in de achterstandswijken. Zo is de kans om voor het vijfenzestigste jaar te overlijden in een achterstandswijk vijftig procent groter dan in een welgestelde wijk. Dit komt doordat in deze wijken relatief veel mensen met een lage sociaal-economische status en veel allochtonen wonen. Beide groepen hebben een minder goede gezondheidstoestand. Daar bovenop lijkt het wonen in een achterstandswijk van een grote stad een extra risico voor de gezondheid van de bewoners. Hiermee is de wijk niet alleen vindplaats van gezondheidsachterstanden, maar ook oorzaak'.

'De levensverwachting in buurten met een gemiddeld laag inkomensniveau is aanzienlijk (2 à 3 jaar) lager dan in buurten met een hoog inkomensniveau.Het algemeen niveau van sterfte is iets hoger in stedelijke dan in niet-stedelijke gebieden (…) In grote steden is de sterfte onder de vijfenzestig jaar aanmerkelijk hoger, maar is sterfte op oudere leeftijden nauwelijks hoger dan in niet-stedelijke gebieden. De hogere sterfte in grote steden kan voor ongeveer de helft worden verklaard uit het feit dat grote steden voor een groter deel bestaan uit achterstandsbuurten'.

Uit: Gezondheid in de grote steden, Achterstanden en kansen, RIVM, 2001, p. 32, 41

'Tussen 1994 en 1998 is in Nederland en in elk van de vier steden en agglomeraties de inkomenssegregatie toegenomen. (…) In diezelfde periode zijn allochtonen vaker in de vroeg-naoorlogse wijken gaan wonen. In de hoge-statusgebieden met veel vooroorlogse bouw is het aandeel allochtonen afgenomen. Verder kenmerken wijken met een hoge concentratie allochtonen zich door een groot aantal goedkope huurwoningen, etagewoningen tot vijf verdiepingen (kenmerkend voor stadsvernieuwingswijken en de vroeg-naoorlogse woningbouw). Zoals te verwachten valt, zijn hier eveneens veel lage inkomens en mensen zonder baan. (…) Het ligt voor de hand dat etnische segregatie samenhangt met inkomenssegregatie.'

Uit: De Stad in de Omtrek, Problemen en perspectieven van de vier grootstedelijke gebieden in de Randstad, SCP, oktober 2001, p. 167.

Als laatste keerzijde van het kosmopolitisch leven in de G4 wijzen wij op overlast en onveiligheid. Sommige aspecten hiervan worden – door de hoge concentratie van bewoners en gasten – al als 'des stads' ervaren. Zoals de verkeerscongestie, parkeerdrukte, straatbeeldvervuiling en verkeersonveiligheid. Aspecten waarin trouwens met succes de afgelopen jaren door Rijk en gemeenten geïnvesteerd is. Een absoluut zorgpunt is de onveiligheid in de stad. Vele statistieken, trends en voorspellingen wijzen op een groot probleem. En hierachter gaat een burger schuil wiens rechts- en veiligheidsgevoel wordt aangetast.

In de afgelopen jaren laten de cijfers voor de G4 een stabilisering zien op een veel te hoog niveau of een verdere achteruitgang ten opzichte van overig Nederland (inclusief G21), waar de veiligheidssituatie zich verbetert. Onder de stabiliteit van deze gemiddelden zit een complexe dynamiek van ontwikkelingen in buurten en wijken waar grote sociale verschuivingen plaatsvinden en de onveiligheid toeneemt en buurten waar onveiligheid groeit als gevolg van het bestrijden van problemen in andere buurten en wijken.

Onveiligheidsbeleving naar mate van stedelijkheid in procenten van de ondervraagden

	Matig stedelijke gemeente		Niet stedelijke gemeente		Zeer sterk stedelijke gemeente	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
Aanpassing uitgaansgedrag	12,4	9,4	16,9	15,8	24,5	20,7
Angst bij het open doen	44,7	43,9	56,0	51,3	73,4	70,7
'Grote kans op inbraak'	5,6	4,3	6,3	5,5	9,0	7,7
Voelt zich wel eens onveilig	15,2	14,9	21,5	20,4	30,2	27,8

Bron: CBS, Permanent Onderzoek Leefsituatie, bewerking: COS

Slachtofferschap naar mate van stedelijkheid in procenten van de ondervraagden

	Matig stedelijke gemeente		Niet stedelijke gemeente		Zeer sterk stedelijke gemeente	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
Delicten, totaal	26	25,2	17,8	17,9	33,5	36,3
Diefstaldelicten	11,6	12,3	7,8	7,5	18,9	19,4
Geweldsdelicten	5,7	5,6	3,5	3,3	7	6,1
Vandalisme	11,8	9,9	8,1	8	13,4	15,7

Bron: CBS, Permanent Onderzoek Leefsituatie, bewerking: COS

Geregistreerde misdrijven volgens het Wetboek van Strafrecht en daarvoor gehoorde verdachten per 100.000 inwoners van 12-79 jaar in de G4, de G21 en heel Nederland in 1995 en 2000

	geregisteerde misdrijven		Gehoorde verdachten	
	1995	2000	1995	2000
Heel Nederland	8.900	9.035	1.543	1.579
G21 (100 000-250 000 inw.)	13.673	12.857	2.302	2.058
G4 (>250.000 inw.)	15.602	15.882	2.583	3.013

Bron: CBS, bewerking: COS

Bij de aanpak van overlast en onveiligheid constateren wij dat het volledig oplossen van de problematiek weinig realiteitswaarde heeft. Waar wij voor staan is om te zorgen dat de positieve aspecten van de grote stad de negatieve verre blijven overtreffen. Wij willen daarover concrete resultaatafspraken maken, gerelateerd aan de beschikbare capaciteit en middelen.

6.1.4 Cultuur als motor van de stedelijke samenleving

Kunst en cultuur en de G4 zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De zorg voor het cultureel erfgoed en de culturele ontwikkeling vormen de kern van het beleid van de grote steden. De aanwezigheid van culturele voorzieningen geven profiel aan ons, van Deltametropool tot in de wijk. Kunst en cultuur dragen bij aan zingeving en de kwaliteit van het bestaan van de burgers. Kunst en cultuur zijn synoniem met innovatie, participatie, creativiteit en dragen bij aan de mondigheid van burgers en bepalen de kwaliteit van onze dagelijkse leefomgeving.
Kunst en cultuur leveren een bijdrage aan de zoektocht naar antwoorden op de uitdagingen van de hedendaagse samenleving. Aspecten als multiculturaliteit, ondernemerschap en de E-content van digitaal Nederland worden mede dankzij culturele concepten en processen van nieuwe dimensies voorzien.

Cultuur is de sociale onderzoeks- en ontwikkelmotor van de 21e eeuw.
Processen van stedelijke transformaties zijn in hoge mate cultureel van aard. Cultuur blaast voormalige industriële districten en complexen of verpauperde gebieden met verrassende en nieuwe functies nieuw leven in.
Cultuur vormt in toenemende mate de kern van de kennissamenleving. Cultuur is een stimulerende factor in de economische ontwikkeling. Onderzoek bevestigt deze rol en betekenis van kunst en cultuur in economisch opzicht. Cultuur is in belangrijke mate trekker in de toeristische attractiviteit van de Deltametropool. Voor de G4 is het kunst- en cultuurbeleid derhalve stedelijk ontwikkelingsbeleid.
Een vergelijking van veertig grote- en middelgrote gemeenten in Nederland wijst uit dat de G4 een aanzienlijk groot aanbod van culturele voorzieningen herbergen. In tabelvorm wordt per gemeente de plaats genoemd in de top veertig van gemeenten met de meeste theatervoorstellingen, museumbezoekers en rijksmonumenten.

Top 40 van gemeenten met de meeste theatervoorstellingen, museumbezoekers en rijksmonumenten.

Rangnummer	top 40 theatervoorstellingen	top 40 museumbezoekers	top 40 rijksmonumenten
Amsterdam	1	1	1
Den Haag	2	2	6
Rotterdam	4	3	16
Utrecht	7	4	5

Bron: Nyfer, Atlas voor gemeenten 2001. Bewerking: COS

Maar kunst en cultuur zijn ook dragers van de diversiteit van de stedelijke samenleving en geven inhoud aan programma's die gericht zijn op maatschappelijke activering en sociale cohesie.

De G4 verwachten van het Rijk dat onze bijzondere positie in cultureel opzicht wordt erkend en gehonoreerd. Wij pleiten er dan ook voor dat tussen G4 en het Rijk beleid en de visies daarop meer in samenwerking en op gelijke voet tot stand komen. Uiteindelijk zou dit moeten leiden tot een status aparte voor de G4 naast de VNG en het IPO. De G4 willen samen met de rijksoverheid komen tot een uitbreiding, modernisering en attractiever maken van de culturele infrastructuur met een programmering van (inter)nationale festivals, tentoonstellingen en evenementen die de Deltametropool en Nederland op de kaart zetten. Hieraan gekoppeld willen de G4 samen met de ministeries van OC&W en EZ (en met partners zoals het NBT) komen tot een actieplan Holland Culture International.
De G4 willen samen met de rijksoverheid komen tot een investerings- en actieplan op het gebied van E-Culture. Tevens willen wij, samen met het Rijk, een extra impuls bieden door het accommoderen van kunst en cultuur. Gezamenlijke actie kan worden ondernomen op het terrein van de werving van (inter)nationale instituten en tot stand brengen van kostbare producties zoals grootschalig theater en muziektheater. De G4 verklaren zich bereid hiertoe het gebied van de G4 meer als een geheel te beschouwen.

6.2 Een gezamenlijk aanvalsplan voor een sociaal en cultureel sterke Deltametropool

De ontwikkeling en de effectiviteit van het sociale en culturele beleid is de afgelopen jaren veelvuldig onderwerp van gesprek geweest. Een van de valkuilen daarbij is de breedte en de veelheid van doelstellingen en activiteiten. De diverse spelers op dit terrein hebben zich uitgeput in de productie van op zichzelf nuttige verkenningen, beleidsinitiatieven, plannen, onderzoeken, programma's, projecten en verantwoordingen. Dit heeft veel en nuttig materiaal opgeleverd, maar nog te weinig focus in het beleid en op alle niveaus en te weinig partnerschap in de ontwikkeling en uitvoering van samenhangend beleid.

De specifieke kansen en risico's die de sociale en culturele situatie in de Deltametropool kenmerken vragen om een gezamenlijk aanvalsplan van de G4 en het Rijk en hun partners. Een aanvalsplan gericht op het creëren van een duurzame

sociale en culturele infrastructuur. Die bestaat uit professionele voorzieningen, sociale verbanden en weerbare burgers. En waardoor men in staat is persoonlijk en maatschappelijk adequaat te functioneren in de voortdurend veranderende en dynamisch omgeving van de stad alsook een bijdrage te leveren aan het succes van de Deltametropool.

Het aanvalsplan vereist een actieve en niet-vrijblijvende betrokkenheid van de G4, het Rijk, nationale instituten en onderzoeksinstellingen. G4, Rijk, nationale instituten en onderzoeksinstellingen die elkaar naast de productie van het plan ook in de integrale uitvoering ervan ondersteunen. In een gezamenlijk periodiek aanvalsberaad wordt de stand van zaken opgemaakt en, zonodig op basis van voortschrijdend inzicht, bijgestuurd. Alleen op basis van gemeenschappelijkheid kan het aanvalsplan een succes worden.

Het aanvalsplan steunt op vijf pilaren:

1 Midden- en hogere inkomensgroepen behouden en terugwinnen;
2 Perspectieven voor en benutten van persoonlijke ontwikkeling;
3 Het versterken van de kenniseconomie;
4 Het versterken van cultuur als magneet voor de stad; en
5 Het bieden van bescherming en zorg.

Eén voor één pilaren die alleen dan kunnen worden opgebouwd als er sprake is van de volgende fundamentele voorwaarden: betrokkenheid van burgers, een sluitende individuele aanpak, de aanwezigheid, kwaliteit van professionals en een adequate sturing door de lokale overheid en additionele financiële middelen.

6.2.1 Pilaar 1: Midden- en hogere inkomensgroepen behouden en terugwinnen

Een stedelijke bevolking waarin meer midden- en hogere inkomensgroepen vertegenwoordigd zijn, is goed voor de koopkracht, het voorzieningenniveau in de stad, de stedelijke arbeidsmarkt en voor de sociale stabiliteit van de stad. Voor het terugwinnen van de midden- en hogere inkomensgroepen zijn drie aanvalsrichtingen nodig:

- **Aantrekkelijke woonmilieus**

  De selectieve migratie, die reeds eerder in dit Manifest is beschreven, hangt onlosmakelijk samen met het functioneren van de woningmarkt. In het bijzonder met de verdeling van de categorieën woningen over de G4 en de suburbane gebieden. De huidige woningvoorraad en woonmilieus (dat wil zeggen woningen, woonomgeving en voorzieningen) in de G4 spreken de midden- en hogere inkomensgroepen niet of onvoldoende aan, terwijl de woonmilieus in de omtrek van de G4 een aantrekkingsfactor van formaat zijn. De opgave waarvoor de G4 staan, en waar in de recente jaren vele voorbereidingen voor getroffen zijn, is het realiseren van integrale stedelijke milieus met een duidelijk profiel. Milieus die bijdragen aan de stedelijke dynamiek, aan het specifieke stedelijk klimaat van de G4. En dat is meer dan sloop en nieuwbouw alleen. Het zal gaan om het herstructureren van bedrijventerreinen, om verdichting langs infrastructuur en knooppunten, om bouwen in hoge dichtheden, om woningdifferentiatie, om functiemenging. Veelal met als gevolg een negatieve grondexploitatie, extra risico's en lagere rendementsverwachtingen dan elders. Bindende afspraken op regionale schaal over deze woningbouwprogramma's, fasering en woonmilieus zijn cruciaal.

- **School- en vrijetijdsvoorzieningen**

  Naast de woning en het woonmilieu zijn scholen en voorzieningen gericht op de vrijetijdsbeleving één van de belangrijkste vestigingsfactoren voor de middengroepen (en hogere inkomens) in de stedelijke samenleving. Ook hier staan de G4 weliswaar nog op achterstand, maar liggen er – zeker op het gebied van vrijetijdsbesteding – legio mogelijkheden om ons ten opzichte van suburbane woonmilieus verder te profileren. In het geval van de scholen gaat het om nieuwe schoolgebouwen, de organisatie van het voorzieningenpakket dat op en rond school wordt aangeboden (kwaliteit onderwijs, voor- en naschoolse voorzieningen) en het aantrekken van voldoende onderwijzers, met name in het basisonderwijs.

  In het geval van de vrijetijdsbesteding hebben de G4 troefkaarten in handen. Recent onderzoek wijst uit dat er in algemene zin meer uitgegeven wordt aan meer verschillende en in de tijd afwisselende producten en bezigheden (in het bijzonder in stedelijke settings), terwijl dit in minder tijd wordt afgelegd. Oftewel: meer vrijetijdsbesteding in minder tijd. De aanwezigheid van geclusterde voorzieningen vormt in dit verband een belangrijke meerwaarde voor vrijetijdsbesteders, in het bijzonder veelal relatief druk bezette midden- en hogere inkomensgroepen. Juist deze groepen worden aangetrokken door de mogelijkheid tot funshopping, sport en recreatie, culturele voorzieningen en uitgaansgelegenheden in de nabije omgeving. Van belang is dan ook om het bestaande voorzieningenaanbod kritisch tegen het licht te houden en op zoek te gaan naar aanvullende – en elkaar vaak versterkende – voorzieningen. Een opgave waarvoor de G4 zichzelf, samen met sterke maatschappelijke en commerciële partners, als eerste aangesproken voelen.

- **Diensteninfrastructuur**

  Het kostwinnershuishouden heeft haar dominante positie in Nederland verloren. Het merendeel van de Nederlandse paren combineert twee betaalde banen met de zorg

voor het huishouden (zogenoemde kleine en grote anderhalfverdieners en dubbelverdieners). Een ontwikkeling die voor alleenverdieners uiteraard al de norm was. In het combineren van (betaalde) arbeid, zorg, relaties en vrije tijdsbesteding treden echter de nodige fricties op. Van alleen-, half- en tweeverdieners (al dan niet met kinderen) wordt verwacht dat zij de 'kunst in het combineren' verstaan, terwijl de benodigde ondersteunende diensteninfrastructuur hier nog onvoldoende op toegerust is. Met als gevolg dat tussen de gewenste en feitelijke taakverdeling nog grote verschillen optreden. Om middengroepen – waar dit probleem van het combineren van taken relatief veel speelt – terug te winnen voor de G4, zullen vergaande investeringen gepleegd moeten worden in deze diensteninfrastructuur. Het gaat hier om 'slimme' combinaties tussen tal van diensten, variërend van onderwijs, kinderopvang tot aanvullende service op het gebied van catering, hulp in de huishouding, boodschappenservice, enzovoort. Veelal slimme combinaties in de vorm van 'dagarrangementen'. Zoveel mogelijk geconcentreerd om reistijden te kunnen beperken. Aan de ontwikkeling van een dergelijke diensteninfrastructuur willen de G4 financieel en in accommoderende zin bijdragen, maar zijn samenwerking en faciliteiten van Rijkszijde onontbeerlijk.

6.2.2 Pilaar 2: Perspectieven voor en benutten van persoonlijke ontwikkeling

Bij het versterken van de 'opwerk- en emancipatiefunctie' van de stad gaat het om mondige en betrokken metropolitane burgers, die zodanig toegerust zijn dat zij zich zelfstandig verder kunnen ontwikkelen en een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van de samenleving. Voor het versterken van deze functie zijn vier aanvalsrichtingen nodig:

- **Brede buurtscholen**

  Het concept van de brede buurtscholen - waarin naast de praktijk van het funderend onderwijs ook flankerende voorzieningen zoals voorschoolse educatie, kinderopvang, culturele educatie en andere meer specifiek buurtgebonden voorzieningen een plek hebben – moet de komende jaren verder worden ontwikkeld. Presenteerden wij eerder in dit Manifest de zogenoemde 'dagarrangementen' vanuit de gedachte dat het gemak de mens dient, hier willen wij het concept van de dagarrangementen vooral verder ontwikkelen als instrument om kinderen uit risicogroepen een effectiever secundair opvoedingsmilieu te bieden. Verdere ontwikkeling vraagt om organisatorische veranderingen en majeure financiële investeringen. Wat het eerste betreft, zullen instellingen die kinderen leren samenleven zélf moeten leren samen te werken. Wat de investeringsimpuls betreft denken wij bijvoorbeeld aan investeringen van het Rijk in adequate huisvesting.

- **Bestrijden vroegtijdig schooluitval**

  In de G4 is de afgelopen jaren een integraal beleid ontwikkeld ter bestrijding van vroegtijdig schooluitval. Preventieve investeringen zoals opvoedingsondersteuning, voorschoolse opvang en huiswerkbegeleiding worden gecombineerd met correctieve en repressieve activiteiten in de uitvoering van de leerplicht en met het inschakelen van jeugdhulpverlening en van justitie. Zo ontstaat een sluitende aanpak. Een aanpak die extra capaciteit en middelen vereist, alsook een gemeentelijke regie op alle ketenpartners.

- **Maatwerk in inburgering**

  Naar de G4 komen grote groepen laag opgeleide nieuwkomers in het kader van gezinsvorming en gezinshereniging. Voor hen bestaat veelal reeds bij binnenkomst een economische noodzaak om via werk inkomen te verwerven. Zij doen dat over het algemeen in ongeschoolde werkzaamheden waarvoor opleiding noch kennis van het Nederlands vereist is. Vaak gaat het hier om zwaar werk dat zich slecht laat combineren met inburgeringsprogramma's. Nieuwkomers kunnen overdag niet naar school. De aangeboden avondtrajecten worden slecht bezocht en zijn niet erg effectief vanwege een geringe intensiteit. De combinatie van vaak tijdelijke, laaggeschoolde arbeid met zulke inburgeringsprogramma's kan volgens ons dan ook niet gezien worden als een duaal traject. Gevolg is dat deze nieuwkomers, die middels sancties wel verplicht worden het traject af te maken, de inburgeringsperiode afronden zonder behoorlijke kennis van het Nederlands, waardoor binnen de G4 een nieuwe generatie van onvoldoende geïntegreerde inwoners ontstaat. Om dit te keren is het van belang dat met werkgevers in het kader van de Wet-samen of in de convenanten met het MBK en 15 grote bedrijven afspraken worden gemaakt over het stimuleren van deelname aan volwaardige inburgeringsprogramma's. Dan kunnen werkelijk duale trajecten voor deze niet-uitkeringsgerichtigde groepen worden gestimuleerd om aan nieuwkomers parttime-dienstverbanden aan te bieden, waarmee ruimte wordt gecreëerd voor een dag school in de week. Vanuit de inburgering kan extra aandacht voor Nederlands worden gegeven. Een interessant perspectief voor nieuwkomers kan ook het ondernemerschap zijn.
  Fiscale maatregelen zouden eveneens overwogen kunnen worden om werkgevers te interesseren voor dergelijke combinatietrajecten, alhoewel het de vraag is of via een financieel voordeel de aandacht voor de doelgroep op langere termijn gewaarborgd blijft.

  Naast voornoemde groep laag opgeleide nieuwkomers ontstaat er een steeds grotere groep van jongere hooggeschoolde nieuwkomers die tijdens de inburgeringsprogramma's onvoldoende taal verwerven om aansluiting te vinden bij het hoger onderwijs of arbeid in hooggeschoolde beroepen. Er blijkt, zo ervaren wij, teveel tijd gemoeid te zijn met het bereiken van een voldoende taalniveau binnen de klassikale situatie. Gezien de omvang van deze groep nieuwkomers zouden voor hen specifieke inburgeringsprogramma's opgezet kunnen worden, waardoor zij in korte tijd het Nederlands machtig worden en bijvoorbeeld binnen een half jaar aansluiting zouden moeten kunnen vinden met het hoger onderwijs of de arbeidsmarkt.

- **Gesubsidieerde arbeid**

  Werk en scholing (zoals WIW) zijn belangrijke instrumenten voor de emancipatie van groepen die anders gemarginaliseerd zouden kunnen raken. De gesubsidieerde banen vervullen hierin een cruciale functie. Het zijn met recht emancipatiebanen te noemen, aangezien gesubsidieerde arbeid nieuwe perspectieven biedt en voor groepen uit onze samenleving de springplank is naar ander werk. Voor andere groepen zijn deze banen een gewaardeerd eindstation. In de discussie over nut en noodzaak van gesubsidieerde arbeid bepleiten wij dan ook om deze banen niet op te heffen, maar er juist

reguliere van te maken (voor een deel wel expliciet te oormerken als doorstroombanen).

Daarnaast moet worden vastgesteld dat voor bepaalde groepen betaalde of gesubsidieerde arbeid geen perspectief biedt. Zij zijn aangewezen op zorgarrangementen of beschermde vormen van (therapeutisch) vrijwilligerswerk. Wij bepleiten een aanpak waarbij van uitkeringsontvangers altijd iets teruggevraagd wordt voor de uitkering, maar waarbij maatwerk kan worden geleverd en uitstroomambities niet altijd als een vorm van verplicht falen worden beschouwd.

6.2.3 Pilaar 3: Het versterken van de kenniseconomie

De Nederlandse economie is een kenniseconomie geworden. Voor de G4 geldt dit nog in sterkere mate dan voor Nederland als geheel. Productiegroei in een kenniseconomie vereist een groot innovatievermogen van het bedrijfsleven en een hoog opgeleide beroepsbevolking. In de praktijk echter is er onvoldoende aansluiting tussen het kennisaanbod van universiteiten en hogescholen en de kennisvraag van het bedrijfsleven, zoals het kabinet onlangs nog concludeerde in de Verkenning Economische Structuur (augustus 2001). In deze Verkenning werd ook benadrukt dat het opleidingsniveau van de Nederlandse beroepsbevolking verder moet stijgen, terwijl het aantal mensen dat zonder startkwalificatie van school gaat omlaag moet. Deze constateringen zijn uitgangspunt voor de volgende aanvalsrichtingen:

- **Verbeteren samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven**

  Het Rijk en de G4 maken samen werk van het verbeteren van de samenwerking tussen de kennisinstellingen en het bedrijfsleven, met als doel een betere aansluiting tot stand te brengen tussen het kennisaanbod en de kennisvraag. Het Rijk richt zich op de Nederlandse onderzoeksinfrastructuur in den brede, de G4 concentreren zich op de schakelfunctie tussen kennisinstellingen en bedrijven in de eigen grootstedelijke regio. Speerpunten hierbij zijn het opzetten van netwerkstructuren, het stimuleren van kennis- en innovatiecentra en van kansrijke clusters en het concreet bij elkaar brengen van bedrijven en kennisinstellingen.

- **Stimuleren van nieuwe kennisintensieve bedrijven**

  De overheid kan ook belemmeringen voor economische vernieuwing als spin-off van kennisontwikkeling uit de weg ruimen. Op de huidige markt voor kantoren en bedrijventerreinen is het voor startende ondernemers vaak moeilijk passende huisvesting te vinden, in de nabijheid van kennisinstellingen en in elkaars nabijheid. Ook stuiten starters soms op financiële en juridische problemen. Daarom zijn investeringen nodig in de sfeer van huisvesting en financiële en juridische begeleiding van startende ondernemers. De G4 zullen hiervan de komende jaren meer werk maken.

- **Verhogen opleidingsniveau beroepsbevolking**

  Aan verhoging van het opleidingsniveau van de beroepsbevolking kunnen de G4 op twee manieren een bijdrage leveren. Ten eerste door verbeteringen in het funderend onderwijs en het bestrijden van vroegtijdige schooluitval (zie hierover paragraaf 6.2.2). Ten tweede door het opleidingsniveau van de (veelal laag opgeleide) werk-

lozen in de steden te verbeteren. De G4 blijven werken aan scholingsprogramma's en vakopleidingen voor werklozen, die zo goed mogelijk zijn toegespitst op de beroepskwalificaties waar het bedrijfsleven om vraagt.

6.2.4 Pilaar 4: Het versterken van cultuur als magneet voor de stad

Een inspirerende culturele omgeving oefent aantrekkingskracht uit, biedt bijzondere vormen van vrijetijdsbesteding en geeft ruimte aan creativiteit en vernieuwing. Om de betekenis van kunst en cultuur voor een sterke Deltametropool uit te kunnen buiten zien wij de volgende vier aanvalsrichtingen:

- **Een gemeenschappelijk kunstbeleid**
  De G4 en het Rijk werken op voet van gelijkheid samen in de visieontwikkeling op en de uitvoering van het kunstbeleid. Uiteindelijk zou dit moeten leiden tot een 'status aparte' voor de G4 naast de VNG en het IPO. Onderdeel van dit gemeenschappelijk beleid is een extra impuls voor het accommodatiebeleid in de kunst en cultuursector, variërend van kleinschalige ruimten voor educatie en amateuractiviteiten, tot aan majeure investeringen in theateraccommodaties en huisvesting van (inter)nationale instituten.

- **Actieplan Holland Culture International**
  De G4 willen samen met de rijksoverheid komen tot een uitbreiding, modernisering en attractiever maken van de culturele infrastructuur met een programmering van (inter)nationale festivals, tentoonstellingen en evenementen die de Deltametropool en Nederland op de kaart zetten. Hieraan gekoppeld willen de G4 samen met het Rijk komen tot het formuleren en uitvoeren van een actieplan Holland Culture International.

- **E-Culture**
  De G4 willen samen met de rijksoverheid komen tot een investerings- en actieplan op het gebied van E-Culture.

- **(Inter)nationale profilering**
  De G4 en het Rijk ondernemen gezamenlijk actie bij de werving en opzet van (inter)-nationale instituten en kostbare producties zoals grootschalig theater en muziek-theater. De G4 beschouwen zichzelf hiertoe als een eenheid.

- **Behoud van ontwikkeling van cultureel erfgoed**
  De G4 en het Rijk maken zich sterk voor het behoud van het cultureel erfgoed door de cultuurhistorische en toeristische betekenis hiervan verder te ontwikkelen. Het gaat om de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Stelling van Amsterdam en de overblijfselen van de oude Romeinse verdedigingswerken

6.2.5 Pilaar 5: Het bieden van bescherming en zorg

Het bieden van zorg en bescherming zijn basisvoorwaarden voor een leefbare en levendige samenleving. Wij gaat hierbij om twee voorname aanvalsrichtingen:

- **Veiligheid**

  Veiligheid staat bovenaan de agenda van de G4. Wij bepleiten een combinatie van een strenge individuele dadergerichte aanpak en een meer wijkgerichte aanpak waarbij er een combinatie is van beheer van de openbare ruimte, toezicht en investeringen in de woningvoorraad en de sociale infrastructuur. Deze aanpak werkt alleen als deze dekkend is over de stad en 'waterbed-effecten' kunnen worden tegengegaan. De aanpak staat of valt met de bereidheid van ketenpartners (politie, justitie, wijkorganisaties, gemeentelijke diensten, maatschappelijk middenveld) om mee te doen. Het systeem stoelt op adequate gedeelde informatie op beleids- en op dossierniveau. Hiervoor zijn heldere beleidskaders bij de diverse ketenpartners noodzakelijk en is een regierol van de G4 belangrijk. Een deel van die beleidskaders (bijvoorbeeld voor politie en justitie) en de financiële middelen zullen van het Rijk moeten komen. De G4 willen met het Rijk, de politie en het Openbaar Ministerie harde resultaatafspraken maken over terugdringing van de criminaliteit. Voorts bepleiten wij een stevige aanpak van de jeugdcriminaliteit, bestaande uit een combinatie van preventieve en repressieve maatregelen.

- **Maatschappelijke omvang**

  Om de zorgwekkende situatie in de maatschappelijke opvang het hoofd te bieden is een aanpak vereist die is gericht op vroegsignalering, opvang en maatschappelijk herstel. Ter verbetering van de maatschappelijke opvang en de geestelijke gezondheidszorg zijn twee zaken nodig. Ten eerste een investeringsimpuls van het Rijk om de thans ontoereikende basisvoorzieningen in de steden (eerste opvang, crisisopvang, begeleiding) op orde te brengen, zowel kwalitatief als kwantitatief. Ten tweede een versterking van de regiefunctie van de steden. Gezien de ernst van de problematiek in onze steden vragen wij om een 'status aparte' op dit terrein, door overdracht van de verantwoordelijkheid voor het zogenoemde care-gedeelte van de Algemene wet bijzondere ziektekosten (AWBZ) aan de G4 voor 30 procent. Voor de besteding van dit budget zouden de zorgkantoren en de G4 gezamenlijk verantwoording moeten dragen, onder regie van de steden. Dit gezamenlijke opdrachtgeverschap zou, bij wijze van experiment, een periode van tenminste vier jaar moeten beslaan.

6.3 De fundamenten onder het aanvalsplan

Hiervoor is het aanvalsplan aan de hand van vijf pilaren geschetst. Als voorwaarden om dit aanvalsplan geoperationaliseerd te krijgen, formuleren wij vijf fundamentele voorwaarden:

a. Betrokkenheid van burgers

Doorwerking van stedelijke opgaven – zeker die op sociaal en cultureel gebied – vallen of staan bij de actieve betrokkenheid van onze bewoners en bezoekers. De G4 hebben een traditie in vernieuwing waar het gaat om interactieve beleidsvorming en het betrekken van burgers bij de uitvoering. De vernieuwde aanpak van het wijkgerichte werken heeft hieraan de afgelopen jaren een enorme impuls gegeven. Maar er is nog extra inzet en creativiteit nodig in de communicatie met migranten,

jongeren en probleemgroepen. Waar het hier vooral om gaat is om bewoners - naast een rol in de beleidsontwikkeling - ook een initiërende rol te geven bij de uitvoering van beleid. Vernieuwingen op dit punt zijn geheel een taak van de G4.

b. Een sluitende individuele aanpak

Veel interventies in de sociale kwaliteit van de stad steunen op een sluitende aanpak in preventieve, correctieve en repressieve zin: in het onderwijs, bij werk en activering, in de zorg, bij de opvang van nieuwkomers, in het veiligheidsbeleid. Experimenteel en op kleine schaal zijn succesvolle concepten en methodieken ontwikkeld. De toepassing daarvan op grotere schaal vergt tijd en veel geld. Dit is de prijs van werken aan structurele verbetering in plaats van problemen van elke dag verhelpen.

c. Aanwezigheid en kwaliteit van professionals

Investeringen in de sociale en culturele kwaliteit van de G4 steunen – zeker wanneer die plaats vinden met de intensiteit die noodzakelijk is – op de inzet van veel professionals in het ambtelijk apparaat, de zorg, het onderwijs, en de politie. De effectiviteit van die investeringen valt en staat met de aanwezigheid en de kwaliteit van hen. De positie en waardering van frontwerkers vereist echter de nodige extra aandacht. Zowel waar het gaat om het op peil houden van de beroepskwalificaties en netwerkvorming, alsook om de (financiële) waardering. De afgelopen periode zijn in samenwerking met de rijksoverheid goede initiatieven genomen om specifieke knelpunten aan te pakken in de personele capaciteit van onder andere de politie. Een belangrijk aspect hierbij is om het werken in de G4 aantrekkelijker te maken. Waar dit de arbeidsomstandigheden en beloning betreft, ligt de opgave in eerste instantie bij de G4 zelf. Waarbij de bereidheid aanwezig moet zijn om onderscheid te durven maken. Zo bepleiten wij onorthodoxe bonus- en voordeelmaatregelen om het werken in de G4 aantrekkelijker te maken, zoals het gratis maken van onderwijs aan kinderen van onderwijzers die in achterstandswijken werken en daar goede prestaties leveren. Daarnaast zouden het Rijk en de G4 samen moeten werken in het opzetten van een wervende campagne over het belang van bloeiende internationaal georiënteerde steden en de uitdaging die dit meebrengt voor eenieder die werkt in en aan de Deltametropool.

De impulsen in professionele capaciteit moeten gelijk opgaan met – én zijn voorwaardelijk voor - een versterking van het vrijwilligerswerk, met name in de zorg en het onderwijs.

d. Adequate sturing door de lokale overheid

In het aanvalsplan voor een sociaal en cultureel sterke Deltametropool hebben wij een sterke regierol van de gemeente voor ogen. Ten aanzien van deze regierol willen wij de volgende aspecten belichten:

- Regie werkt alleen als er een combinatie is van een gezamenlijk ervaren problematiek en dito oplossingsrichting, vrijwillig geaccepteerde en gewaardeerde samenbrengende rol van de overheid én een formele machtspositie waar het gaat om de toedeling van financiële middelen. Voor het eerste moeten wij zelf zorgdragen door onze beste capaciteit in te zetten, zorgvuldig te communiceren en waar te maken wat wij

afspreken. Een instrument kan zijn een lokale sociale structuurschets als basis voor het tot stand brengen van een integraal beleid. De G4 onderzoeken de mogelijkheid van een gezamenlijke ontwikkeling van het instrument lokale sociale structuurschets. Voor het tweede hebben wij de interventiemogelijkheden van het Rijk nodig.

- In een samenleving waar de overheid steeds meer horizontaliseert en dus op ooghoogte met andere partners komt te staan, spelen zowel regie als partnerschap een rol. Rollen die elkaar ogenschijnlijk bijten. Partnerschap veronderstelt immers gelijkwaardig meewerken en een deel van de opgave zelf uitvoeren. Regie veronderstelt een sturende rol boven de partners. De synthese ligt ons inziens in de wijze van regie voeren. Regie vatten wij op als het weten wat er op rijksniveau leeft en op lokaal niveau speelt, als het samen brengen van elkaar aanvullende partijen, als het stimuleren van partijen, als het zelf deels meespelen, als het voorbeeld stellen en hierbij ook open staan voor kritiek, en als in staat zijn op basis van voortschrijdend inzicht bij te sturen. Een wijze van regie voeren die – in wisselwerking met partners – de legitimiteit geeft om op cruciale momenten knopen door te hakken.
- In het verlengde van het voorgaande bepleiten wij een werkwijze die uitgaat van richting geven, verantwoordelijkheid nemen en bieden, creatieve oplossingen zoeken en resultaten boeken. Degene die eindverantwoordelijkheid draagt en de uitvoering financiert stelt de integrale beleids- en financiële kaders vast waarbinnen uitwerking en uitvoering plaatsvindt. Goede kaders zijn kaders die richting geven met meetbare doelstellingen, uitvoerbaar zijn en gebaseerd zijn op (te onderhouden) draagvlak. Dit betekent dat kaders in nauw overleg moeten worden ontwikkeld en vastgesteld. In de relatie tussen stad en maatschappelijk middenveld heet dat participatie en interactieve beleidsvorming. Dat geldt ook voor de relatie tussen het Rijk en de G4. De uitvoerende partners krijgen vervolgens maximale ruimte om de geformuleerde doelen te halen. De wijze waarop zij dat doen is primair een zaak van de uitvoerder zelf. Deze 'eigen handelingsruimte' schept uiteraard ook verplichtingen in termen van resultaten boeken, rekenschap afleggen en adequate afstemming met en verantwoording aan relevante partners (waaronder de regisseur). In het verantwoorden van 'gedane zaken' gaat het om constante verbetering in de uitvoering van beleid. Dat wil zeggen bij voorkeur het afrekenen op vooraf vastgestelde resultaten, maar wanneer deze niet bereikt zijn om het vinden van afdoende verklaringen hiervoor en het opstellen van verbeterprogramma's.

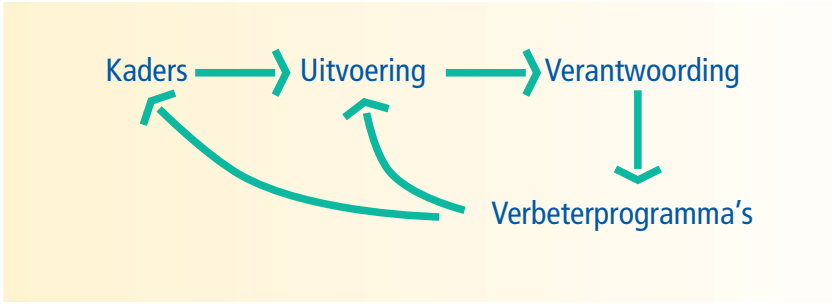

Wij bepleiten een werkwijze die goed aansluit op de in gang gezette GSB-aanpak van resultaatgericht werken en op de in de rijksverkenning sociale infrastructuur bepleite 4-R-aanpak (richting, ruimte, resultaat en rekenschap). Een aanpak die op alle niveaus waar sprake is van sturing, toepasbaar is. Een aanpak die handvaten biedt om de

relatie tussen het Rijk en de G4 effectiever en inspirerender te maken. Een aanpak die even zo zeer de relatie tussen de G4 en maatschappelijke organisaties, tussen politiek en ambtelijk apparaat, tussen coördinerende ministeries en vakdepartementen, tussen centrale stedelijke diensten en uitvoerende diensten, tussen leidinggevenden en medewerkers raakt. Een aanpak bovenal die niet gebaat is bij theoretische concepten en bureaucratische modellen, maar in praktijk gebracht en waargemaakt moet worden. Van woorden naar daden. Van Manifest naar operationeel aanvalsplan.

e. Raming kosten aanvalsplan

Wij willen op basis van de bovenstaande inhoudelijk strategische noties gezamenlijk tot een invulling komen van het aanvalsplan, inclusief de financiële randvoorwaarden.

Dit wil niet zeggen dat over de kosten van het een en ander geen indicaties zijn te geven. Een aantal noties is daarbij van belang:

- Wij kiezen voor een offensieve benadering waarbij wij niet alleen reageren op problemen van specifieke groepen in de stad maar juist ook in preventieve zin actief zijn en extra kwaliteitsimpulsen geven aan algemene voorzieningen. Dit vraagt extra geld.
- De enorme diversiteit die er onder de sociale opgave ligt vraagt om een individuele en sluitende aanpak in preventieve, correctieve en repressieve zin. Dit is een kostbare maar zeer noodzakelijke aangelegenheid.
- Veel interventies in sociale zin vergen langere en intensieve inzet. Op dit punt lopen wij thans bij gebrek aan middelen en de grote druk om zaken aan te pakken teveel ineffectiviteitsrisico's. Het beeld is dat we een op zichzelf effectieve 'sociale penicillinekuur' voorschrijven, halverwege constateren dat die goed aanslaat, maar vervolgens de kuur niet afmaken om ons elders weer op nieuwe zaken te kunnen richten. Ook daar staat een rekening tegenover.
- Omdat wij investeringen in de sociale en culturele infrastructuur niet alleen beschouwen vanuit het perspectief van de minstbedeelden in de samenleving, maar ook zien als bijdrage aan het economisch (vestigings)klimaat en de aantrekkelijkheid van de stad voor midden en hogere inkomensgroepen, is het gerechtvaardigd dat de financiering van deze investeringen voor een substantieel deel worden gedragen door de markt en door een eigen bijdrage van stadsbewoners.
- Wij bepleiten een sterkere sturende en regisserende rol voor de steden. Dit betekent dat wij onszelf ook verantwoordelijk voelen voor een belangrijke bijdrage aan de financiering van het aanvalsplan. Dit vraagt scherpe stedelijke prioriteitsstelling bij de (her)allocatie van middelen.
- Een belangrijk aandachtspunt is de operationaliseringskracht van de steden. Met name de krappe arbeidsmarkt waar het gaat om adequaat geschoolde mensen leidt tot vertragings- en kwaliteitsrisico's. Dit beïnvloedt niet de totale investeringsbehoefte, maar wel het tempo waarin die zich voordoet.

Nadere uitwerking van en overeenstemming over het aanvalsplan is nodig om tot een betrouwbare kostenraming te kunnen komen. Op onderdelen uit het aanvals-

plan zijn wel al indicatieve bedragen te geven. Zo hebben het korpsbeheerdersberaad en de raad van hoofdcommissarissen in een verkenning een landelijk gewenste uitbreiding van 8000 politiemensen geïndiceerd. Een belangrijk deel daarvan is bestemd voor de G4. De directe kosten daarvan bedragen circa 450 miljoen euro. Eenzelfde bedrag is aanvullend nodig voor ICT-voorzieningen en aanpassing van de normvergoedingen. Een globale berekening van de kosten van een intensieve wijkveiligheidsaanpak komt uit op een structureel bedrag van gemiddeld 9 miljoen euro per jaar voor zowel Amsterdam, Rotterdam, Den Haag als Utrecht. Voor de komende regeringsperiode gaat het dan voor de G4 om indicatief 144 miljoen euro.

Verder is op verzoek van de commissie Dagarrangementen een berekening gemaakt van de investeringen die zijn gemoeid met het creëren van multifunctionele accommodaties die nodig zijn om het brede school-concept en de ontwikkeling van dagarrangementen verder vorm te geven. Naar schatting gaat het de komende acht jaar voor de G4 om circa 773 miljoen euro, waarvan 272 miljoen euro in de komende vier jaar.

Waar het gaat om het versterken van het culturele en recreatieve voorzieningenniveau hebben wij al eerder een rijksbijdrage gevraagd van 240 miljoen euro voor grootstedelijke voorzieningen met een Randstedelijk bereik, zoals het Amsterdams stedelijk museum en topsportvoorzieningen.

Deze indicatieve verkenningen op onderdelen uit het beoogde aanvalsplan voor de sociale en culturele infrastructuur illustreren dat wij het over een majeure opgave hebben die de komende jaren circa 1 miljard euro kost.

Tot slot

De G4 hebben de afgelopen maanden benut om de contouren van dit aanvalsplan gemeenschappelijk te maken. Wij staan er klaar voor om dit nu samen met het Rijk – en andere sterke maatschappelijk partners – verder vorm en inhoud te geven. Met voor ogen een internationaal georiënteerde Deltametropool, met een hooggekwalificeerde arbeidsmarkt, een internationaal kennisaanbod en een grote sociale, etnische en culturele diversiteit.

Colofon

Dit Manifest is tot stand gekomen in onderlinge samenwerking tussen de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.
Het is voorbereid door de G4 Werkgroep Manifest:
- H.S. Frencken
- J. Lagendijk
- S. Lutchman
- T. Strijers
- O. van de Vijver.

Eindredactie: G. Wallagh, DE LIJN bureau voor ruimtelijke ontwikkeling en volkshuisvesting

Foto's: Joop Reyngoud, Katrien Mulder, Ronald Schmets, Dick Termijn, Mijs + Van der Wal

Vormgeving: Mijs + Van der Wal, Rotterdam

Druk: Drukzaken

21 december 2001

G4

Amsterdam
Rotterdam
Den Haag
Utrecht